

Dr. IVAN OSTOJIĆ: POVALJSKA OPATIJA*

Na Braču, kao i na mnogim drugim dalmatinskim otocima, već od prvih vijekova kršćanske slobode, nalazimo brojne monahe.¹ Za doba hrvatskih narodnih kraljeva kao svugdje po zapadnoj Evropi tako i kod nas bili su to gotovo isključivo benediktinci². Domaći je povjesničar Andrija Ciccarelli utvrdio na Braču šest starih manastirišta. Pet se od ovih niže po sjevernoj obali otoka u razmaku od samih osamnaest kilometara, naime od sadašnje varoši Postira do Povalja.³ Bio je to uvijek živopisan, a k tome onda još neobrađen kraj. Zitelji, većinom pastiri, zaposjeli su bili radi nesigurnoga mora travnike u unutrašnjosti otoka, dok su nenaseljene morske drage, koje sada obrubljuju kamena sela i varoši, izabrali samostanci. I ako su oni tu sebi bili uz more podigli tvrde i opskrbljene domove, ipak mora, da je tada dosta mirno bilo na ušćima Cetine i Neretve. Jer kad su kasnije ove rijeke uzavrele gusarskim hitricama i njima ugrozile čitavo dalmatinsko primorje, a k tome kad je radi gušće napućenosti život postajao na kršnom otoku tegotnijim, morali su se naši samostani jedan za drugim gasiti. Ako je koji bio i odolio gusarima i teškim životnim prilikama, morao je ipak da propadne i ustupi mjesto novoosnovanim prosjačkim redovima, koji se veoma rano utvrdiše u našim

* Najvažnija sačuvana vrela za povijest povaljske opatijske nalaze se u Ciccarellijevoj zbirci rukopisa, što ih je on mogao da prikupi svršetkom osamnaestoga i početkom devetnaestoga stoljeća, a koji se odnose na našu opatiju. Neki su originalni; inače su dijelom bilježnički ovjerovljeni, a dijelom neovjerovljeni prepisi. Ciccarelli je sve te dokumente razvrstao prema predmetu pod osam naslova:

1. »Memorie del Convento dei Benedittini di san Giovanni di Povglie ora Abazia Mitrata De' Preti Secolari, estratte dall' altre simili autentiche esistenti fra le carte di do: Abaziale Benefizio« na 38 strana, što mi citiramo skraćeno: »Memorie«.

2. »Votazioni ed elezioni di vari Abbati con molte altre memorie« na 131 stranu. Citiramo skraćeno: »Votazioni«.

3. »Votazione Vusia« na 34 strane.

4. »La torre di Povglie« na 14 strana.

5. »L'abbate Mladineo con i capi della Comunità rapporto di beni dell' Abbazia« na 21 strani.

6. »Goragnizza, Rasohatizza da Borra, Zavalla e l'approvazione del Inventario Abbaziale in civil causa« na 16 strana.

7. »Processo Criminale circa Rasohatizza e circa l' Inventario dell' Abbazia ch'è il Tenor Contentorum scritto in Slavo solennemente approvato« na 151 stranu. Citiramo skraćeno: »Processo criminale«.

8. »Informazioni dell' Inventario del Convento e dell' Abbazia di Povglie« na 16 strana. Citiramo: »Informazioni«.

¹ Sv. Jeronim u pismu: »Ad Eliodorum in Epitaphio Nepotiani«. Kod Farlatia Tom. 2. p. 50. i 51.

² Farlati Tom. 3. p. 50.

³ Jedan je samostan bio u Postirima, drugi na Brigu poviše Postira, treći u Lovrečini, četvrti u Stipanskoj luci kod Pučišća i peti naš u Povaljima. (Šesti je bio kod Murvice). — »Osservazioni sull' isola della Brazza«. (Venezia 1802.), str. 30.

stranama i svojom demokratskom uredbom ubrzo k sebi pritegoše skoro sve, što je bilo željno redovničkoga života.

Od svih bračkih benediktinskih samostana najzadnji utrne muški samostan sv. Ivana Krstitelja u Poveljima. Ovdje ćemo o njemu govoriti, jer je on jedan od najstarijih na Braču i svakako među njima najznamenitiji.

1. Prvi samostan »Na Žalu«.

Ko plovi iz Splita bračkim kanalom, neka svrne oči na Brač, netom mu se stanu otvarati pogledu makarske stijene. Opazit će po obronku brijega i uz obalu najistočnije drage raščlanjenoga zaliva, među zelenilom do sto i pedeset kamenih kuća bijelih krovova. Ugodno je to mjesto, ne duva li samo s kopna vruljanska bura. Ali tko hoće vidjeti najstariju od njegovih zgrada, mora poći do u dno povaljske uvale. Tu na Žalu strše ruševine kuće i crkve.

Eto to su ostaci prve povaljske benediktinske opatije na prostoru dugom 30, a širokom 28 metara. Građevina je bila sigurno još duža, jer joj je sa sjeverne strane susjedna kuća razmetnula i zastrla temelje. Mirine se mjestimice ispinju do tri i četiri metra nad zemljom. U zapadnoj su pačetvornoj razvalini do metar i po debeli zidovi, na koje su se po svoj prilici nekada opirali crkveni svodovi.⁴ Kamen je najvećim dijelom kvadratnoga lica, po običaju onih vremena nevelik, ali dobrom i obilatim maltom čvrsto ujedinjen.

Kad su burne noći između 18. i 19. veljače 1917. neki Poveljani⁵ tu u staji Ane ud. Vrsalović kopali zemlju, da sakriju crkvena zvana oteta austrijskoj ratnoj rekviziciji, namučili su se, dok su probili debeli beton. To je bio samostanski »pavimentum« gotovo metar ispod sadašnjega lica staje, vrta i dvorišta.

S južne strane ruševina, pedesetak otprilike koračaja daleko od samostanskih zidina, iskrčili su težaci nekoliko grobnica. Jamačno su u njima pokapali redovnike, ne mogavši u crkvi, čija je razina za visoke plime jedva nekoliko decimetara nadvisivala morskupovršinu. Manastirište je sada dvadesetak metara dalje od obale, ali je onda more dopiralo sve do zapadnoga zida.

Za ovaj je samostan rekao monah Ratko godine 1184.: »Manastir je sv. Ivana prije bio velik, ali je opustio on i njegove zemlje«. ⁶ Iz toga se daje zaključiti, da je već tada bio dosta star. Kad je sagrađen, ne možemo kazati. Znamo samo, da su ga, po svoj prilici god. 1145., oplijenili gusari, a redovnike što poubijali, što rastjerali.⁷ Pučka predaja u mjestu hoće dapače da znade, da su to bili Omišani, da su samostan zapalili i da je jedino neki sluga živu iznio glavu.

Nanesena se zemlja nije sistematski otkopavala. Vlasnici kažu, da su se nekada prilikom gospodarskih adaptacija našli nekakvi bakreni predmeti, jedamput dapače nekakvi pisani pergameni, ali se sve to izgubilo.

⁴ Fr. Radić: »Staro-hrvatski, ćirilicom pisani nadpis iz Povalja na otoku Braču«. »Starohrvatska Prosvjeta« 1895., br. 2. str. 107.

⁵ Ti su bili: Stjepan Ostojić, Miho Hrzić, Cvjetko Ostojić, Juraj Ostojić, Petar Ostojić, Miho Vrsalović i Mate Zlatar.

⁶ Povaljska listina, redak 5. i 6.

⁷ Rački u »Starinama« XIII., str. 199.

2. Drugi samostan »Na Lokvi«.

Samostan je »Na Žalu« bio razoren sredinom XII stoljeća, a već 1184. nalazimo benediktince ponovno u Povljima. Bit će se oni povratili iz koje susjedne opatije i to po svoj prilici na poziv bračkih plemića, potomaka starih utemeljitelja i darovatelja razorenoga samostana. Međutim je iskustvo poučilo monahe, kako je morsko žalo izloženo neugodnim gusarskim pohodima, pak se sada oni pomakoše na brijeg uz sadašnju župnu crkvu, tri stotine koračaja na sjever, a 30 metara nad more.⁸ Predio je ovaj ravan, a vidik se stere široko na more, od tadašnjega gusarskoga gnijezda Omiša pak preko Vrulje sve do poznijega turskoga silazišta Baškevode i Makarske. Ne zadovoljiše se oni samim položajem. Ograde novi samostan i novu crkvu živim visokim zidom, a nad sve ispeše kaštio.

Poslije propasti prvoga samostana prisvoji njegovu imovinu dijelom vlast, a dijelom privatnici. Monah, a kasnije opat Ratko se trudio, da obnovljenoj opatiji osigura povratak nekadašnjega patrimonija. I uspjelo mu je to najvećim dijelom god. 1184., kad se našao u Bolu na vijećanju sa ostalom bračkom i hvarskom svjetovnom i duhovnom gospodom i pukom. Može biti, da se sa svom tom gospodom i s pukom bio pošao poklon novoimenovanom otočkom biskupu Nikoli Manzaviniju, koji je tada ili bio došao u prvi pastirski pohod iz Hvara ili je pak tu bio na stanu u biskupskoj palači, koja se na Bolu spominje, da je opstojala sve do god. 1447.⁹ Bilo kako bilo, knez Brečko naredi, da se manastiru sv. Ivana Krstitelja povrati sve, što je Ratko tražio i što se tada nalazilo u posjedu vlasti i vlastele.

Da spasena dobra i prava što tvrde osigura protiv budućih uzurpacija, dade Ratko ovaj događaj upisati na koži i urezati na kamenu. Oba su se spomenika do danas sačuvala, pak ćemo o jednom i drugom govoriti u posebnim dvjema naslovima.

Osim toga isti Ratko pak Stanimir i drugi opati, što darovima, a što opet kupovinom i mudrom upravom, u kratko vrijeme znatno pridigoše opatiju. Kroz 66 godina dosegaó je njezin posjed preko 600 hektara najbolje zemlje na gornjem Braču.

Opatijskoj su imovini prijetile razne opasnosti. Zato god. 1250. zamoli opat Ivan biskupa Nikolu II. i kneza Vlaščina te ovi narede biskupovu zakletom kanceliru, splitskom kanoniku Ivanu, neka bi popisao sve samostanske zemlje i o tom sastavio javnu ispravu.

Još dugo su morali monasi da na sudovima brane stari posjed i sreduju nered, koji je nastao propašću staroga samostana. Tako n. pr. 1. travnja 1288. mletački vikar skupa sa sucima i bračkim plemićima Herusijom Obelganom, Dobrecom i Ceprinom Prodanim¹⁰ dosuđuje našoj opatiji neku zemlju u Gracu.¹¹

⁸ Danas su oba ova položaja među kućama: onaj prvi nadnu, a ovaj navrh »Ulice«.

⁹ Ciccarelli: Osservazioni, str. 86.

¹⁰ Presudu je napisao Splitsčanin Krasov, zakleti pisar bračke općine. — Memorie, str. 25.

¹¹ Gradac (8 km jugozapadno od Povalja) je još god. 1553. bio jedno od šest glavnijih bračkih sela, dok je danas sav u ruševinama osim crkve sv. Nedjelje. — Itinerario G. B. Giustiniani (kod Ciccarellija: Prerogative, str. 97.)

Godine 1240. navališe i na ovaj samostan Omišani. Prvom udarcu odole tvrdi zidovi, a dotle prisprije ujedinjeno bračko i splitsko brodovlje, te ih porazi u samoj povaljskoj luci.¹² Ipak god. 1292. Omišani,¹³ pak napokon oko 1350. neki morski hajduci¹⁴ uspješe opustošiti posvema crkvu i samostan odnijevši, kako narod priča, i Presv. Sakrament. Jer su navale učestale, a od njih ih nije mogla osigurati ni ugarsko-hrvatska (do god 1278.) ni mletačka (1278.—1357.) vlast te radi razloga već spomenutih, ostaviše redovnici drugom polovicom XIV. stoljeća zauvijek samostan i beneficij. Zadnji je opat bio Benedikt, jer ga pod tim imenom spominje papa Eugen IV.¹⁵

Da nemamo jasnijih vijesti iz toga doba, uzrok je, što su Omišani zapalili brački arhiv god. 1277., te što veliki broj dokumenata propade za velike kuže god. 1434.—1436. i kasnije za požara vijećnice u Nerežišćima god. 1645.¹⁶

I ovaj je drugi samostan danas većim dijelom u ruševinama. Sačuvani su dobro Kaštio, crkva (koja sačinjava južnu kapelu današnje župne crkve) i dio zidova (nad kojim je nadograđena današnja crkvena kuća, stara škola).

3. Sveti Ivan Povaljski.

Kad svećenik hoće da počne misu pred velikim oltarom župne crkve u Povoljima, stoji na četvornom drvenom pokrovu »groba svetoga Ivana«. Grob je sv. Ivana mračan prostor, koji vodi 2.25 m daleko pod oltar. U nj se silazi dvjema kamenim stepenicama. Širok je 48 cm, a visok 94 cm. Prazan je. Jedino kad sideš i pripališ svijeću, vidiš u desnoj i lijevoj stijeni groba po jednu plitku pravokutnu udubinu.¹⁷

Povijest nam je malo sigurna zabilježila o nekadašnjem stanovniku ove rake. Ali je zato u narodu o njemu još živa legenda, koja priča¹⁸: »Živio je u Povoljima sveti čovjek Ivan, a bio je pastir«. — Pripovijeda se također, da je bio brački knez, da je ostavio povaljskom samostanu svoje imanje, u nj se zaklonio i tu umro kao svetac. Ako se to odatle razglasilo, što je Mihovio Božić, učitelj ilirskoga sjemeništa u Prikom kod Omiša, god. 1788. pogrješno pročitao »povaljski natpis«, onda je i ta tvrdnja pogrješna.¹⁹ Ako li se pak Božić odlučio, da tako odgoneta natpis, jer je i osim toga bio čuo za »kneza« Ivana, onda je i tvrdnja vjerovatnija. Tim više što se još danas pokazuje blizu nekadašnjega naselja Graca kameno sjedalo kneza Ivana.

Nadalje legenda znade, da je on pasao ovce, a narod poznaje u Šćirovoj Glavi²⁰ stijenu, na kojoj je obično u paši sjedio te kamen, na kojem je molio i na kojem je ostao otisak svečevih koljena.

¹² Osservazioni, str. 55.

¹³ Da su te godine i drugdje pravili nasilja, svjedoči nam bilješka Ivana Lučića: »1292. 27. febr. Super Almissanis uim inferentibus mittatur ambassiator Spalatum, qui cum alio ambassiatore Spalati vadat ad comitem Georgium ad haec exponendum«. I opet slično 11. ožujka iste godine. — Starine, XIII. str. 219.

¹⁴ Rački: Starine XIII., str. 200.

¹⁵ U bulli »Ad ea ex paternae charitatis officio« od 8. svibnja 1439.

¹⁶ Ciccarelli, Osservazioni, str. 54. i 56.

¹⁷ Svaka je duboka 10 cm, široka 48 cm, a visoka 64 cm.

¹⁸ Legendu — inače poznatu u Povoljima i okolnim mjestima — donášamo po pričanju devedesetgodišnje nepismene starice Laure ud. Ostojić-Knežić.

¹⁹ Njegovo ćemo čitanje donijeti, kad budemo govorili o povaljskom natpisu.

²⁰ Glavica na sjevero-zapadu sela blizu mora.

»Jednom je htjela kuća da dođe u Povelja. Sveti je Ivan na vrijeme opazi, prikrči joj put te je izlema pastirskim štapom. Ona je bila na Ravnicama, a on je tukao iz Šćirove Glave (150 metara daleko preko Dramotinjske drage). Od tada se više nikada nije kuća usudila stupiti u Povelja«

»Sv. Ivan je dolazio iz Šćirove Glave do samostana obično po vodi (600 m). Razastro bi kabanicu na more i na njoj bi doplovio. Jednom nije u nekoj stvari poslušao gospodara (opata) i te mu večeri ne htjede kabanica plivati.«

»Imao je sestru Martu i nju je učio, kako će još života bar za čas da vidi rajsku slavu«.

Od svega toga ima biti istina barem ovo: da je živio u Poveljima ne kasnije od XII. stoljeća, da je umro »in odore sanctitatis« i da je pokopan u spomenutom grobu sluga Božji Ivan.

Svečevo su tijelo kasnije Mlečani odvezli u Mletke. Rački piše, da je ono po nekim danas sahranjeno u crkvi sv. Ivana i Pavla, a prema drugima u crkvi sv. Ivana »in Brağora« ili sv. Danijela, i da se ondje štovalo pod imenom sv. Ivana, kneza aleksandrijskoga.²¹ Legenda, o tom prenosu dalje priča: »Mlečići su ukrali tijelo i položili ga u brod. Nekako su se izveli do Zaglava,²² ali preko njega uza sav napor ni makac. Vrate se natrag, da vide nije li što ostalo u grobu. I zbilja: zaboravili su bili svečev opanak. Uzmu i njega, odmaknu se od kraja i — gle čuda! Sve do Mletaka svaka vođa²³ milja puta. U Mlecima mu se crkva sva zlatom sja«.

Zašto su Mlečani odnijeli svečeno tijelo? Neki nagađaju, da su oni s njime opravili dobar posao, a da bude zanimanje veće, da su mu dali ime aleksandrijskoga kneza. Drugi pak, oslanjajući se na legendu i na pripravnost sv. Ivana da uteče iz Povalja, računaju, da su ga »pobožni sakupljači svetih tjelesa«²⁴ makli, kako ga ne bi gusari, Uskoci, ili Turci oskvrnuli. Taj grob je gotovo uvijek vlažan. Puk tvrdi, kako možeš zaći u tu vlagu u najčišćoj odjeći i ne ćeš je ni najmanje omrljati. Mnogi ulaze u grob bosonogi, tu se mole, po zidovima groba nataru pamuk za razne bolesti osobito uha, pak se natraške vraćaju van.

K ovom su grobu (prije više²⁵ danas manje) hodočastili Bračani, Rogoždani, makarski Primorci i Zagorci uvjerenjem, da postižu razne milosti.

4. Povaljska listina.

Već smo spomenuli, kako su opati Ratko i Ivan dali popisati i od javne vlasti potvrditi iskaz samostanskoga imanja. Prepis toga inventara od 1. prosinca 1250. zovemo »povaljskom listinom«. Napisao je splitski kanonik Ivan na sada već sasvim požutjeloj koži dužoj 47, a širokoj 40 cm. Premda je tako stara, a nije bila uvijek brižno čuvana, ipak se dobro

²¹ Starine, XIII. str. 200. u opaski. — Bollandista H. Delehaye u drugom talijanskom izdanju »Le leggende agiografiche« na str. 208. i 213. citirajući mletačkoga historičara Flaminija Cornelija spominje, da se čuva u crkvi sv. Danijela tijelo »Sancti Iohannis ducis Alexandrini matryris«. To je tijelo navodno ukradeno god. 1215. »alla chiesa di un monastero di Costantinopoli, altrettanto sconosciuto che lo stesso santo«.

²² Rt udaljen 1 morsku milju sjevero-zapadno od crkve; prošavši Zaglav gubi se crkva s vidika.

²³ »Voga« je talijanska riječ u dijalektu mjesto »vogata«, a znači zamah vesla.

²⁴ Ciccarelli: Osservazioni, str. 34.

²⁵ Votazioni, str. 94.

uzdržala. Na više je mjesta, osobito na desnom rubu, pomalo okrnuta, ali svi manjkavi dijelovi jedva dostižu 6 cm² površine. I moljac je ovdje ondje na kojih šezdesetak mjesta progrizao, većinom samo probušio. Slova su lijepa i gotovo se cijela dade pročitati. Pisana je ćirilicom. Interpunkcija nema izuzevši dvotočje ili točku, ali se u tekstu njima više rastavljaju riječi nego li rečenice.

Po svjedočanstvu Račkoga²⁶ ovo je najstarija hrvatska listina ćirilicom pisana. Na cijelom Balkanu on nabroja maleni broj spomenika, koji su prije našega, i to samo za koju godinu prije, ovim pismom pisani. Isti naglasuje, da je ova starina i zato znamenita, što je na neprijeporno hrvatskom zemljištu, za katolički samostan napisao splitski kanonik ćirilicom, dok je to pismo bilo običnije u istočnoj crkvi. On to tumači tim, što je Brač bio na granici hrvatskih i srpskih državnih tvorba, što je u X. stoljeću pripadao neretvanskoj knežiji, a tek polovicom XI. stoljeća (izuzevši kratko vrijeme od 925.—948.) pripadao hrvatskoj državi.

Listina je danas vlasništvo župne crkve u Pučišćima, kamo je dospjela zato, jer su zadnji opati odande bili, ondje živjeli i umrli. U sve broji 52 retka i polovicu jednoga međuretka. Slova su prema svršetku manja i reci zbiveniji, jer je prepisivač htio, da mu sve stane na jednoj strani kože.

Iznijet ćemo je ovdje latinskim slovima. Mjesto poluvokala je r uzimljemo znak »«, za j e r i znak »y«, a za j a t znak »ě«. Nepročitana slova nadomještamo točkama (. . . .), a ona, koja naslućujemo, stavljamo među zagrade. Riječi na koži nijesu svugdje dobro odijeljene, pak ih mi dijelimo prepisujući. Redak od retka rastavljamo ovakvim potezom (/), a sa strane stavljamo njihov redni broj.

1. V' ime oca i sna i stago dha : Leto o' roštenia
ga našego ishovo : tisušt'no : i sto : os'm' deset i (d) /
2. by v' dni kraja bely. Biskupa mikuli : otokom'
huarskim' : i brač'kim' : breč'ko knez' : oto-

²⁶ Starine XIII, str. 198.

1. oca mj. ot'ca — sna mj. syna — stago dha mj. svetago duha — o' mj. od — roštenia mj. roždenija — ga m. gospoda — ishovo mj. isuhrstovo; u Dalmaciji se govori Isukrst, Isukrstovo. — (d). Rački stavlja, da se na kraju prvoga retka izjelo »e«, pak čita godinu 1185. Na obrnutoj strani listine piše talijanski: »Inventario ovvero Instrumenti delli Terreni Abaziali di S: Gio: di Povglie in caratteri antichi e lingua illirica del 1184«. Isto tako rdavi latinski prijevod, sačuvan iz početka XVI. stoljeća (koji ćemo dalje citirati kraticom l. p.), prevađa ovo slovo riječju »quarto«. Gdje god se među opatijskim spisima spominje ovaj inventar, svugdje piše 1184. Po tom je original početka ove listine za četiri ili pet godina stariji od najstarije poznate ćirilicom pisane listine Kulina bana (od god. 1189.)
2. dni mj. d'ni — bely; ovo je vrijedni kralj Bela II. (III.) (1172—1196), suvremenik Kulina bana i Stjepana Nemanje, osnivača srpske države. — mikuli; biskup Nikola Manzavini je nećak i nasljednik prvoga hvarskoga i bračkoga biskupa Martina Manzavinija. Nikola je bio izabran baš ove godine 1184. te je biskupovao na otocima do 1198. Posvetio ga je papa Lucije III. u Veroni. Umro je kao zadarski nadbiskup god. 1202. (Farlati: Illyricum Sacrum IV. p. 244). — huar'skim: i brač'kim'. Hvarsko-bračka biskupija utemeljena je bila oko god. 1150. (Farlati: Illyr. sacr. IV. p. 239.) za municipije Hvar (koji je obuhvaćao i otok Vis) i Brač. Od natrag 40 godina službeni je naslov ordinarija ove biskupije »biskup hvarski, brački i viški«. — breč'ko je isti onaj knez, kojega spominje i »povaljski natpis« — otoko(m'), jer u l. p. comes insularum.

3. ko(m') / pr'voš župan' : sud'ja desēn' braštik' pr'voslav' : ty vsi suť dedišti vladanē otoč'komu
 4. : iv'(ty) / dni by rad'ko pp i kolud'r' služe crkvi stago ióána : u pavlah' : i by pl'k' brač'sky :
 5. ihvar'sky : s' knezem' / breč'kom' : na bolu : i nače govoriti rad'ko kaluger' : kneže : i vsi
 6. vlasteli : mol'styr' stago ióána es(t) / velik' byl' prežde : kako vy veste : n'e zapustel' : i ego zeme : tako es'm slišal' : da sie zmle eže
 7. vy (dr') / žite po koncu : kneže : i župane : esu byly pree stago ióána crkve : molju vy vlastele
 8. da byste é dály crkve : I reče br(eč') / ko knez' : i pr'voš' župan' : bude bu : i stomu ioanu prošteny : kako suť byly : Is'e suť t'e zemle : na kalēh
 9. . . / kustēr'ne : Dragyš'n' dol' : od' niže spily do ruinika : oklad' velak' : više ego niže bun'
 10. pod' crkv'(v') / stago nikulu : tri okladiť : I by po tom' sēbenē knez' otokom' : i pohuali vra-

3. pr'voš' je župan za Brač, isto tako desēn' sudac i pr'voslav, braštik (v. i 48. redak). L. p. nije znao prevesti službu braštika. Valjda je to isto što i kaštelan (v. i 26. redak) — dedišti (l. p. patriotae), plemići (v. Šurmin-Bosanac: Čitanka iz knjiz. star. na str. 173.) — i v'(ty) dni l. p. in diebusque illis.
 4. rad'ko, u 27. i 32. retku rat'ko opat. — pp mj. pop' l. p. presbyter — kolud'r', a u 5. retku kaluger' l. p. monachus; i danas se upotrebljavaju obe inačice koludar (koludrica) i kaluder. — crkvi mj. cr'k'vi — u pavlah' (vidi u 39. redak), u 34. retku v' paulah', a u 41. retku v' pov'lah'; osim uporabe u narodu i ovi su oblici dokazom, da se mora govoriti i pisati »Povlja«, a nipošto »Povlje«.
 5. na bolu; Bol je onda bio županijski grad. Leži na južnoj strani otoka. Prvi put je bio sagrađen (prema nereziskom natpopu Dujmu) sredinom IX. stoljeća pod netrvanskim gospodstvom (Ciccarelli: Osservazioni, str. 44. i 98.) Danas je lijepa varoš i sjelo općine. — Vlasteli (l. p. nobiles), brački plemići (vidi o njima u Ciccarellijevoj knjizi: »Prerogative dell' antica nobiltà Brazzana«, Venezia 1802.)
 6. zeme pogrešno mj. zemle, niže zmle — (dr') žite, jer l. p. detinetis.
 7. po kon'cu; »Konac« se zvao predio na istočnoj strani Brača uz more (vidi Memorie na str. 23.), a nipošto nekakav juridički termin, kako su to neki mislili. Prozvao se Konac valjda za to, jer je tu bio konac, kraj otoka. — p r e e t. j. prije propasti onoga prvoga samostana Na Žalu.
 8. bude bu : i stomu ioanu prošteny (l. p. fiant Deo et Sancto Joanni deprecationes istae) t. j. neka budu Boгу i svetomu Ivanu na čast. — na kalēh.. (l. p. na Calih), danas se zove predio »Na Kale« u poreskoj općini Selca.
 9. Kustēr'ne ima značiti bunar kišnice, za koji se danas kaže »gustirna«. — Dravagyš'n, dol' (kod Rahotice?) — do ruinika (v. i 38. redak) danas »Rujnik« u P. O. Selca. — oklad' je opće ime. Ne znamo mu sigurno značenje, ali po svojoj prilici označuje ograđeno i obrađeno zemljište, ogradu. Valjda je nastao iz riječi »oko« i »klasti« (metnuti). U P. O. Novoselo opstojе lokaliteti »Oklad« i »Okladine«. — velak' (v. i 41. redak), sada »Vejak« (štokavski »Veljak«) u P. O. Novoselo, najprostranija ravnica u gornjem Braču. — niže bun' (v. i 41. redak), sada »Bunje« u P. O. Novoselo. Tu su razvaline staroga grčkooga grada, među kojima je nađeno nekoliko sarkofaga i u njima raznih kovnih i zemljanih predmeta.
 10. pod' crkv'(v') stago nikulu (v. i 43. redak). I danas se još diže ova crkva na brežuljku među kamenolomima u P. O. Sumartin. Fr. Radić je datira prije XII. stoljeća (Starohrv. Prosvjeta, g. VI., str. 35.) Vasić je u knjizi: »Arhitektura i Skulptura u Dalmaciji (Crkve)« na str. 39. donaša onakvu, kako je danas popravljen. — okladiť. Ovaj je križić i na koži. Ovdje svršava listina iz god. 1184.; što slijedi dalje pak do svrhe pisano je bilo u »staru knjigu« u više navrata. Naša je listina prijepis svega toga. — sēbenē knez' v. i 24. redak. — vraštenie l. p. restitutionem. — p(r'vo)ša, l. p. Parvos.

11. štenie kneza breč'kovo : i župana p(r'vo) / ša.
I po tom' by knez' otokom' miroslav' (s)n' sla-
vomir' : unuk usemir'. iže bē dedišt' vladaju
12. knež'ě otoč' / koga : i pride k' crkvi stago ioa-
na . s' svoim' rodom : i potvr'di takoe ty zmle
13. ježe beše (breč') / ko vratil' : I beše se udal'
človek u mol'ster' stago ioana. imenem smol'c'a
14. reki dohrani me smr'ti a moē dedi(na) / usa
budy v' crkv' : I to ego udanie pohuali knez'
miroslav' : na t' dn'. i župan' vidoš'. I semu
15. udanj'u s' mol'ca bēše (svě) / doci desislav' sn'
grubenin' i brat' ego radoš. od' g'mišť. prvoslav'.
16. nemana . od' kurošem'. dragota od splešt / an'.
rade kordianišt'. od rogosnice dobronja. zovi-
drug'. lukai. i zavede ē sam' župan' pr'voš' v'
crkv' i da mu pristava petrihu. I se sut
t'ē zmle.
17. na trebosinē edin' dol'c'. i v(an) / dol'c'
edin'. u grimači. dva. pri puti edin'. na jug
grimače. tože tešen dolc'c od nega d'l'gi
18. dol'c'. pod'.. dav... / dva. sm'r'kovi. edin'.

11. miroslav; lako da je ovo onaj Miroslav, čiji se grobni natpis sačuvao u Omišu i koji je Dr. P. Kolendić na str. 5. radnje »Stihovi na povaljskom natpisu« (god. 1924.) ovako donio: zdě ti leži mirosla knez' s' ocem' i s' bratom' žyvnom'. — (s) n', jer l. p. filius. — vladaj u pogriješno mj. vladanju — knež'ě znači: kneštva.
12. na dn'. s. tago ioana naime Krstitelja (24. VI.). Potvrde knezova Sebenje i Miroslava navedene su kao tvrđa potkrepa Brečkove odluke.
13. I bēše se udal' (l. p. fuitque datus), i bješe stupio u samostan kao frater conversus. Ovim se počinje Smolčeva darovnica, koja svršava u 22. retku. — mol'ster', a u 5. retku mol'styr — smol'c' v. i 46. redak — dohrani me s' m'r'ti l. p. nutrica me usque ad mortem — dedi(na), jer l. p. patrimonium.
14. usa (l. p. omne), čitava — udanie jest dar (v. Šurmin-Bosanac: Čitanka iz književnih starina na str. 190.) — vidoš v. i 24. redak — (svě)doci., jer l. p. testes.
15. od g'mišť l. p. de Gracischie; Gračišće se u XV. stoljeću zvalo selo na gornjem Braču, ali je ovdje vjerovatno prevod pogriješan — od kurošem', l. p. de Corrosevo — dragota v. i 27. redak — od splešt'an', l. p. de Spalato (iz Splita).
16. rade kor'dianišt' v. i 26. redak — od rogosnice, Rogoznica Omiška prema Povoljima na kopnu — dobronja, v. i 25. redak — lukai, l. p. Lucas — Riječi gore u tekstu zbivenijim slovima napisane i na koži su sitnijim slovima umetnute nad riječi se sut' pak sve do riječi edin' dol'c' u istom retku. Župan Prvoš će biti izvršio kakav simbolički obred uvevši Smolca u crkvu, pak je to svojeručno ubilježio u starom inventaru. Prepisivač je to uvrstio među retke, jer ne spada u inventar, a opet je samostanu neko svjedočanstvo. — petrihu, v. u 26. retku petrih na — na trebosinē danas »Tribošin« u P. O. Gornji Humac — iv(an') dol'c', jer l. p. Ivanz Dolaz.
17. gr'mači i grimače, sada »Grimača« u P. O. Pučišća — tož ili tože u l. p. item — tešen dolc, sada »Tišin Dolac« u P. O. Pučišća — pod..dav... nije jasno, l. p. pod idalin?
18. sm'r'kovi, sada »Smrčevik« u P. O. Selca — kneže osēci, l. p. Chnexi osici — ēže znači: koja je (u 38. retku aže) — u husta, sada »Hust« u P. O. Gornji Humac — smolkove ēmi, sada »Smokovica« — U. O. Gornji Humac; i sada je tu duboka jama, gustina.

- kneže osěci vsi s' nivom'. eže pri puti. tož
č'br'ěn' dol'c. u husta vse. u smokove ěmi tri /
19. u gašte edin'. kravoš' edin'. lihomir' dol'c' edin'.
selo ukapište crkve ste marie. do gum'na na
20. večerině grad'ca do.. / sutěske. u vėlěi luce.
od' razdoli burna strana do vr'ha pod' z'r'ěki
od' ploče do restinina. tož od' mée do jap'n
21. enice / tož osēcista. tož na brězě. oklad'. za na
klom' peča. pod' omendu'lu dol'c'. više mla'tvi.
22. oklad'. tož planikovy dol'c'. tož pod rasohi dol'c'.
pod gnilište peča. u rasohah' pod' stěnov' peča.
I pride poruĝa s' svojim' snom' tehoem'. u crkv
23. stago / ioana. i bysta tu koludrai. dasta selo
svoe na pražnicah'. i vinogradi. i zemle. vse do
24. stěnie nju. v crkv' stago io / ana. i byše tomu
svědoci. knez' sebeně i knez' miroslav'. i žu-
pan' dragoslav'. i župan' vidoš'. Vladina přěprě
25. raš(kom' / o) lok'vicu i o nivu do gum'na. pred'
županom' negoem'. (p)ristav' dobronja mihaništ'. i
26. da vladinja lokv'icu. i ni(vu) v' crkv' stago
ioana svědok' braštik' rěštimir' petrih' na rade
27. kordianišt'. milota radomir(išt'). / dragota v'l'koi.

19. Selo ukapište (valjda: ukopište, grobište) crkve ste marie; lako da je to današnje Novoselo, čija je crkva posvećena Naviještenju Bl. Djevice Marije — na večerině, na zapadu (v. Iveković-Broz: Rječnik hrvatskoga jezika na str. 704. II sv. »večerin = zapadni vjetar«) — grad'ca; Gradac je staro naselje u P. O. Selca — do . . . . l. p. usque viam.
20. u vėlěi luce i t. d.; u »Lukama« (P. O. Pučišća) od doca čitavi sjeverni obronak — od mée (l. p. de via), od međe — do jap'nenice (l. p. caementina), do vapnenice, do klačine.
21. na brězě, sada »Na Brigu« u P. O. Povlja — za náklom', sada »Za Naklom« u P. O. Povlja (l. p. Zanachal) — peča, komad zemlje — pod' omendu'lu, pod bajamu (grč. amygdalon ili amygdalē) — planikovy dol'c', sada »Planik« u P. O. Sumartin prozvan po planiki (arbutus unedo).
22. pod rasohi i u rasohah, (u 43. retku nad rasohi, do rasoh'); »rasoha« ima da bude općenito ime i da naznačuje isto što i »prodoca« t. j. uvala od svojega početka, dok se ne pretvori u »dolac«. — gnilište, sada »Gnjilište« u P. O. Gornji Humac — pod stěnov' peča, sada »Stinice (?)« u P. O. Gornji Humac. Ovdje svršava Smolčeva darovnica. U njoj se često spominju doci i okladi; to je bilo onda jedino obrađeno, dok je čitavo okolno zemljište kao slabo rodno bilo općinsko i služilo je za pašnjake. — I pride poruĝa (v. i 45. redak) pak do 24. retka opisuje se postanak i sadržaj Poruĝine darovštine. — bysta tu koludra t. j. postadoše tu redovnici — dasta (dual), dadoše — na pražnicah'; Pražnice su jedno od najstarijih naseljenih mjesta na Braču. — dostoěnie (l. p. habentia), imanje. — nju mj. jeju (l. p. eorum), njih (svoje).
24. Već je spomenuto (r. 10. i 11.), da su knezovi Sebenja i Miroslav upravljali jedan za drugim, ali jer su obojica u svoje vrijeme dolazili u samostan, vidjeli su tu Poruĝu sa sinom te su potvrdili njegovu darovnicu. — Župan Vidoš i u 14. retku dolazi sa knezom Miroslavom. — Vladina ili vladinja (u 25. retku) zapravo se s Raškom radi »Lokvice« (l. p. de Loquice) i radi njive do Gumna; dobivši dade je crkvi.
26. milota radomir(išt'), jer je tako u 48. retku. — (dragota), jer je tako u l. p. — Sve su tri darovnice: Smolca (r. 13. — 22.), Poruĝe (r. 22 — 24.) i Vladinje (r. 24. — 27.) bile unesene skupa »u staru knjigu«. To je bilo jednoga Ivanjdana pred knezom Miroslavom. Istovremenost se zapaža iz istih svjedoka, koji se u raznim darovnicama nalaze ujedno, ma da su bili stranci, a neki od njih i nebračani

- Rat'ko opat kupi od; u dragoty četvr't' dola, za lok'vami, a drugu četvr't' u živini, i u hraneca
28. sv(ě / d)ok' pp' mil'ko, pr'voslav' rastimirišt', sve-dok' dobronu hranotišt'. A bokan mu da četvr'ti.
29. radovan' m(i / hov)išt' pře se na hl'm'čani, u malih' lok'vah', i s'tvori imy sud'binu i v'zikaše cleza
30. za' sud'binu, ušivene u.. / ....spudi p'šenice, bi tomu clezu poruč'nik', dobronu hranotišt', radi-
31. drug', dragšan, i reše vsi česnici, k'to (ne) / da u tu pristav'stinu, da ne bude česnik' u lok've, i ne da u tu pr'stav'stinu, stočn' radeševiš't', budilišt'
32. radun', dr(aš) / ko d'lgoništ', mirko, mireševiš't' i prodah' ě dobronu opatu rat'ku ih' čest' za to po-
33. ruč'e, i by tomu svědok' / stan'c i sn' ego ruč'ko, dragoi, priben', družina, mrc'ko, pride maria raba
34. raština, iskupiv'si se, i dala je' beše, gospo / ě v'sega svoega, četvr'tu čest', i da ju u mol'stěr' stago i oanna, u paulah', by dragonja u raške, i
35. da mu četvr'tu čest' od' sve / (ga) svoega, i da dra-gonja, i maria v'se u crkv' stago i oanna, zemle, na rudinah' o zağoni, i pod' zağon' do brus'ja, pod
36. smrečev (ik' / . . . h'), niva, uz'goru vsa do v'r'ha pol'g'ne (g) okladi, niše o gomile ni va, utolanje
37. polače niva, za pribidružu gomilu niva, (kup) / ih' u vesel'ka nivu, volar'stik', za tri bravi, da raška za lokvicu dol'c', do zavale, da dragona i maria
38. v' stranah' s(ih' čes) / t loz'a, a čest' aže beše ve-sel'kova, kupih' za pol cleza, kupih' u hranote u

27. Rat'ko; ovdje počinje treći dio »stare knjige«. Pisar je to označio velikim početnim slovom i crtom ispod prve rijči. — za lok'vami, sada »Lokve« u P. O. Selca. — u živini; Živina (v. opasku pod r. 11. i r. 38.) i Hranec su vlastita osobna imena. — sv(ě d)ok, jer l. p. testes.
28. dobronu hranotišt' ovdje je svjedok, u 30 retku je poruč'nik, a u 32. r. prodavalac. — bokan, osobno ime.
29. Radovan m(ihov)išt' (jer l. p. Michovich) pravdao se s Gornjohumčanima za »Male Lokve« i s'tvori imy sud'binu (glede značenja ove riječi v. na str. 106. Ciccarelli, Prerogative: »et presentavit pecuniam prout, in Sudbina«), i nagodi se s njima. On im ustupa Male Lokve, a svaki će mu od njih dati po 1 clez ili po 4 spuda pšenice. — cleza; clez je neki novac od gotskoga ckilliggs, star. njem. skilling, schilling (tako u Šurmin-Bosančevoj čitanci na str. 191.; v. i 38. redak.)
31. i 32. Četiri Hunčanina ne dadoše ništa te Dobrona, (za to poruč'e, za istu cijenu) njihove dijelove — t. j. pravo da se tu napaja blago — proda samostanu i svojom rukom sve to upisa u »staru knjigu« samostansku.
33. Marija, sluškinja Raškina (pogrešno raština, v. r. 34. i 37.) i Dragonja, sluga Raškin (a po svoj prilici muž Marijin) predaju samostanu sv. Ivana zemlje, što je njima dala gospodarica.
35. od vse(ga), jer l. p. omnium suorum. — zemle, podcrtano na koži. — na rudinah, sada »Rudine« u P. O. selca. — zağoni, valjda današnja glavica »Zağonci« u P. O. Selca. — do brus'ja, sada »Brusje« u P. O. Selca. — pod smrečevik' v. 18. redak.
36. (g)čita Rački, a znači broj 3. — niše = niže — (Kup)ih', jer l. p. emit.
37. za tri bravi (l. p. pro tribus animalibus), za tri brava. — volar'stik, l. p. laureschiza. — do zavale, sada »Zavala« u P. O. Povlja. — s(ih' čes)t ili s(voju čes)t' jer l. p. suam partem.
38. u č'rneh; osobno ime Črneha v. 47. redak. — za c(lez), jer l. p. priclez.

39. č'rneh'. u živine za ruinikom' dol'c'. za c(lez) / kupih' u rečimira. v'su v'l'kovštinu. u bržih do v'r'ha. Pride v'l'kohna. petreševišť. u mol'sťer.
40. stago ioanna u pavlah' / i da' svoi ždrebe zemle. i by tomu svedok'. milota radomilišť. i brat' jeđa draš'ko. i pop' radidrug'. **I se zemle suť stago** i
41. oana / v' povlah'. **oklad' vělak'**. i eže oboe. na buru ega. i na jug'. **věš e ega** dva oklada. i u bunah'
42. vse gore nad' gomile dva oklada do mirko / va. od' mirkova. do kopelište. vse u smokove od' gornega studen'ca. dolu do r't'ca. i gračište s' nerez. vse.
43. pol' deselina dol'ca. pod' / smokove niva. na sel'ceh' zemle. nad' rasohi niva. pod' kopitlě brdo zemle; radouně. do rasoh'. pod' crkv' nikulinu trie
44. okladi. pod' / (smo)koviie nad' branjevo peča. žukovik' s' v'r'ha do more. rasohatica. vsa s' vsimi nivami. na jug'. i na buru. je. pod' negodraž e
45. oseke. do / l'c'. voštica od' mora do duba. na buru sečeva dol'c'. do vr'ha. sečeva vse okolo. I pridosta dva človeka u mol'sťr' stago ioanna. imenem
46. poruga i / smol'c'. i rěsta opatu rad'ku. dohrani na s'mr't'. na naju vinogradi. i zemle. v'se. budite.
47. v' crkv' stoga ionana. i prieje s' v'simi svoi(mi. / se) by na dn' stago stepana na vrečinu. i tu by knez' kr'ně sn' kr'simir. svědok'. župan' dragoslav'.
48. č'rneha braštik'. opat' stanimir'. sud('ja) / prvoslav'. restimir' braštik'. desislav' sn' sr'dan'. milota radomirišť. dragota vl'činišť+ az' blasi slišav'

39. u rečimira, a u 26. retku rěstimir. — u bržih, sada »Brizi« u P. O. Povlja.
 40. ždrebe (l. praedium), dio. — I se zemle suť s. tago ioanna, podčrtano je u originalu. Petreševičeva je darovština zadnja bila u »staroj knjizi«. Iza nje slijedi uglavnom rekapitulacija cijeloga već spomenutoga posjeda. Tako je pregledna, da gotovo sve zemlje pod istim nazivima i danas možemo ustvrditi, gdje su. Gotovo sve su do god. 1884. pripadale opatiji. — milota radomilišť, v. i 48. redak.

41. věš e ega, a u 9. retku više ego. — gomile su ovdje grčke razvaline.
 42. kopelište, sada »Kopilišće« u P. O. Novoselo. — u smokove, sada »Smokovo« u P. O. Novoselo. — od gornega studen'ca, sada »Gornji Studenac« u P. O. Novoselo. — r't'ca, gen. od današnjega »Ratac«. — gračište, sada »Gračišće« u P. O. Novoselo. — s' nerez, sada »Neriz« u P. O. »Selca«.
 43. na sel'ceh' danas varoš »Selca« — pod kopitlě brdo, sada »Kopićja Glava« u P. O. Selca. — radouně, sada »Radovnja«, morska uvala ispod Selaca i okolne zemlje, u P. O. Selca. — pod crkv' nikulinu trie okladi, sada se taj predio zove »Okladine« u P. O. Selca.
 44. pod' (smo)koviie, (jer l. p. Smocovje) sada uvala u P. O. Bol. — branjevo, sada »Branjac« u P. O. Selca. — žukovik, i sada »Žukovik« u P. O. Sumartin. — rasohatica, sada »Rasotica«, zaselak sela Sumartin.
 45. d/ol'c' = dolac. — voštica, sada luka i predio »Voščica« na međi P. O. Povlja i P. O. Novoselo. — sečeva, sada »Zečevo«, glavica u P. O. Novoselo.
 46. na naju (lok. duala), na nama, naši. — svoi(mi), jer l. p. illorum.
 47. (se) by; t. j. od riječi I se zemle (u 40. retku) dovle bi ubilježeno na dan sv. Stjepana i to oko god. 1228., jer su te godine župan Dragoslav i sudija Prvoslav vršili svoje časti pod knezom Drašinom (Ciccarelli: Prerogative, str. 106.) — sud('ja), jer nema mjesta za sud('ca), kako čita Rački.
 48. restimir' braštik' i u 26. retku. — dragota vl'činišť ima biti, da

49. o' pis'kupa miku / le o kneza blaština. o župana
 čep'ne o sud'eluke. pot'v'ěju i ukladaju ruku moju.
 (+) ě ionann' kanunik stago duima. i prisešen pis'c
 50. huar'ski / za povelenie gospod'ne nikule biskupa.
 51. huar'skoğa. i kneza v(la) / ština. i župana. čepre-
 nje. i sud'ca luke. molenie / ioanne. opata stago
 52. ioanna. pisah'. i zlamenah'. u č'nim' / (zl)ameniem'
 čto vidih' pisano u staru knigu. to pisah' od' rož'tva
 hva let' tisušta. i dvisti. i pet'deset. i pr'vi. me-
 seca dečebra.

Ovo bi bio sadržaj povaljske istine. U njoj su nabrojena 62 osobna imena; od tih je samo 5 opće kršćanskih²⁷, ostala su sve redom narodna, slavenska. I svih 12 zabilježenih prezimena čisto su slavenska. Isto tako i nazivi lokaliteta, kojih je nabrojeno 49. Gotovo svi su i danas u porabi. Sve to pokazuje, koji je živalj onda bio na Braču.

Čudnovato je, da se ovaj inventar sačuvao do danas, ako spomenemo, da se od XV. stoljeća unaprijed nikada nije navadao kao posjedovni dokaz. Naprotiv u brojnim parnicama nalazimo, gdje se pred sudove i druge vlasti donša i utvrđuje njezin nagršđeni i netačni prijevod na latinskom jeziku. Dapače godine 1701., kad je brat pokojnoga opata Mladineo bio donio na sud, nitko se nije našao, ko bi je uopće pročitao. Još i tada Nikola Dominis »publico fiscale«, u svojem izvješću (od 14. X. 1701.) nazivlje njezin latinski prevod originalom.²⁸

Prvi je s pergamene prepisao i izdao Rački godine 1881. u »Stari-
 nama XIII.« (Jugosl. Akademija) na str. 197—210. pod naslovom: Najsta-
 rija hrvatska cirilicom pisana listina«. Po njegovom se čitanju kasnije par-
 puta pretiskala²⁹. Vraćajući je Rački iz Zagreba natrag pučiškoj crkvi

je isti što i dragota v'l'ko i u 27. retku. — ř az' blasi i t. d. Ovdje je
 Blaž svojeručno potvrdio tačnost prepisa. Rukopis nije lijep kao kanonika Ivana,
 te u ovo malo riječi ima mnogo grješaka i osobitosti n. pr. pis'kupa (mj.
 bis'kupa), k'neza (mj. kneza), blaština (mj. vlaš'tina), čep'ne
 (mj. čep'r'nje), sud'e (mj. sud'je), pot'v'ěju (mj. pot'vr'ěju). —
 mikule; ovo je Nikola II., prije splitski kanonik. Upravljaio je hvarskom crkvom
 god. 1230.—1260.

49. Župan je Čeprnja bio iz plemićke obitelji Givić. Bela III. (IV.) (1235.—1270.)
 odredio je bio 10. svibnja 1242. kod Trogira, da se župan za oba otoka ima uvijek
 birati između plemića Givića i to doživotno, a potvrditi ga imade knez. Čeprnja
 je i prije ove odluke bio župan te je s biskupom Nikolom i isprosiio nju u kralja.
 Osim toga su ovom odredbom stekli pravo biskup, župan i plemići iz roda Givića,
 da prezentiraju kralju na potvrdu kneza. Knez pak sam izabire suca po volji.
 (cf. Joannis Lucij De regno Dalmatiae et Croatiae lib. cap. 5.)

50. povelenie = zapovijed.

51. u č'nim mj. ruč'nim.

52. (Zl)ameniem, jer l. p. signum. — u staru knjigu; da je i ta stara knjiga
 pisana cirilicom, vidi se iz toga što isti prepisivač donša iste riječi u raznim
 oblicima. — hva mj. hr'stova.

U sredini 50. i 51. retka nacifrao je kanonik Ivan latinicom svoje ime
 IOHANNES na lisnatom ukrasu.

²⁷ Nikola, biskup — Ivan, splitski kanonik i Ivan, opat — Luka, sudac — Blasi,
 svjedok — Marija, sluškinja.

²⁸ Processo criminale, str. 103.

²⁹ Šurmin: Acta croatica I. Zagrabiae 1898. 6. sq. — Šurmin-Bosanac: »Citanka
 iz knjiženih starina staroslovenskih, hrvatskih i srpskih. Zagreb. 1901., str. 152.—154.

preporuča joj, neka je čuva kao oko u glavi. Priopćuje, da je dao fotografirati i moli, neka bi je ustupila knjižnici akademije, ako sumnja, da bi se mogla izgubiti³⁰.

5. Povaljski natpis.

Rečeno je da je Ratko sagradio drugi povaljski samostan i dao urezati na crkvenom dovratniku natpis. I taj se prag sačuvao, te je više nego listina zanimao mnoge naše ljude. Osobito one, koji su se trudili, da ga pročitaju.

Odgonetavanje natpisa, što znamo, ozbiljnije započe Andrija Ciccarelli. Rekoše mu, da bi lako mogao biti ispisan ćirilskim slovima. Njegov snimak dobije od Petra Vrsalovića-Carevića iz Gornjega Humca, pak ga pošalje 20. X. 1788. don Mihovilu Božiću, učitelju slovinskoga sjemeništa u Prikom kod Omiša, da mu ga pročita i prenese »u slova latinska ali u jezik naš ilirski ali slavni«.³¹ Božić mu odgovara pismom od 22. XII. iste godine. Pripovijeda mu, koliko se namučio oko natpisa, kako je čak išao k ruskom konsulu u Split, koji zna šest jezika i pisama, ali se u ovaj posao manje razumije od njega. Božić misli, da je to pismo prvih Ilira, koji su poslije Isusa došli u ove strane. Domišlja se, da bi to imala biti nekakva darovština kneza Ivana opatskoj crkvi u Povaljima.³² Evo Božićeva čitanja. Lijevu polovicu čita:

Jest mi istar ime . . . . i don
jest . . . učinio . . .
brazdu i da bude . . .
u svetu carkvu . . .

a desnu:

crikvi jest grob Joanna kneza
s Brača, postavi se uzeti
stovaoc gnie i da zemglie ugniu
i opatu ocu³³

Poslije Božića i Ciccarellija napisali su svoje lekcije i popratili opaskama: Rački (god. 1881.)³⁴, Franjo Radić (god. 1895.)³⁵ Vladimir Čorović (god. 1921.)³⁶ te dr. Petar Kolendić (god. 1924.)³⁷. Ne će biti suvišno, ako i mi taj kamen najprije opišemo, pak — koliko možemo — i ispišemo.

Kamen je bilježi brački vapnenac. Dug je 124 cm, ali je valjda na lijevoj strani pokraćen i inače ovdje ondje okrnut. Lice je na desnom kraju šire te se prema lijevom lagano suzuje tako, da mu je srednja

³⁰ Pismo dra. Račkoga od 8. IV. 1884. g. Luki Gregu, predsjedniku crkvinarstva u Pučišćima.

³¹ Premda je Ciccarelli svoje radnje i dopisivanje sastavljao u talijanskom jeziku, iz učtivosti piše Božiću hrvatski, na što mu ovaj s istoga razloga odgovara talijanski.

³² Oba je pisma iznio Rački u Starinama XIII. na str. 202.

³³ Ciccarelli je Božićevu lekciju, preskočivši joj početak kao nejasan, ovako poredao: »Crikvi jest grob Joana kneza s Brača, postaviše uzeti Brazdu, i da bude Stovaoc gnie, i da zemglie ugniu u svetu Carkvu i Opatu Otcu.

³⁴ »Starine« XIII., str. 203.

³⁵ Starohrvatska Prosvjeta, god. I. br. 2. (u Kninu.): »Staro-hrvatski, ćirilicom pisani nadpis iz Povalja na otoku Braču«, str. 103.—108.

³⁶ Južnoslavenski Filolog, knj. II. sv. 1.—2. Beograd str. 123.—126.

³⁷ Stihovi na povaljskom natpisu iz XII. veka. Skoplje, 1924.

širina 22 cm. Nasred lica urezan je krst onakav, kakav se obično vidi po stijenama posvećene crkve, a oko krsta opisana je kružnica sa promjerom od 15 cm. S desne i s lijeve strane krsta nižu se po tri retka ćirilskih slova. Ispod krsta se pruža uzdužna udubina, a na obim njezinim krajevima vidjeti je po nekoliko slova.

Ne slažu se čitači, kojim redom teče natpis. Većina njih najprije pročita tri lijeva pak tri desna poluretku te svrši onim retkom, koji ide preko cijeloga praga ispod krsta. Koristeći se svim pokušajima i rabeći znakove kao kod listine³⁸, ovako bi se nekako mogao prepisati latinicom:

1. ěz ('mai)str'im(en'ra)don
2. ě(s')zda'h's'ěvrata(ba)
3. ga radi. ida bud(u...čes)tnik(')
4. crky stago ioana . kne
5. z'breč'ko v'loži se byti
6. č(e)st'nik'ei . i da zemle u n
7. . . . i crkv . . . . . i (pok)on'cu

Kada je urezan ovaj, kako reče Corović, jedan od najljepših naših epigrafskih spomenika? On ga radi jezičnih oblika postavlja u XII. stoljeće. I vanjski razlozi daju zaključiti, da je iz konca toga stoljeća. Godine 1184. (ili 1185.) knez je Brečko vratio Ratku samostanske zemlje po Koncu. Ratko dižući novi samostan bit će istovremeno ili svakako ne mnogo kasnije sagradio uza nj i crkvu. Prag se pak stavio za gradnje crkve. Potom bi od ćirilskih natpisa jedini Grdov bio starijeća datuma od našega.

Kroz ovih sedam ili osam stoljeća nije spomenik uvijek na istom mjestu stajao. Vrata, za koja je prvotno bio izdjelan, sva je prilika, da su bila na današnjoj kapeli »od Bote«,³⁹ jer je ona najstariji dio današnje župne crkve. Dvoja se vrata vide na toj kapeli. Prag je vjerovatnije stajao nad onim, što su proširivanjem zgrade dospjela kasnije u crkvu i danas su bez pragova. Druga vrata, kojim se sada vjernici služe — ako su uopće onda ondje bila — bila su za samostance unutar manastirskoga zida. Kad se opatijska crkva dogradjivala god. 1718., digoše prag s vratiju, koja su imala ostati u proširenoj crkvi i zazidaše ga negdje u zid novogradnje.

³⁸ Na pragu je svugdje tvrdi »jer«.

1. Radić mjesto prvih dviju riječi čita ěz . . . . . (mol)stra, a zadnju (ila)rión.
2. Radić počinje ězda'h, ali otučeni prostor ima mjesta za još dva slova između obiju riječi. — (ba) mj. boga; Radić i Corović umeću bo i spajaju s trećim poluretkom u boga, ali treći poluredak nad ga ima pokratnu crticu, koju i dr. Kolendić vidi, dakle gospoda. — Dr. Kolendić zadnju riječ poluretku upotpunjuje: čast'nik', ali je vjerovatnije čest'nik', jer »e« vidjesmo u 30. i 31. retku listine u istoj imenici.
- 4., 5. i 6. poluredak su čitljiviji, te ako izuzmemo č(e)st'nik' (dr. Kolendić: čast'nik') nema u njima drugih dvojbi.
7. Ovdje je najveća poteškoća, jer slovnom crtom ide udubina za vratnicu. Ako je ta udubina izdjelana za kasnijih adaptacija, uništila je preko 20 slova, koja se iz samoga praga ne će nikada pročitati. Dr. Kolendić je na čistu, da tu nije bio ispisani redak preko čitavoga praga niži dva poluretku poput gornjih, te kaže, da se spomenik može pročitati i da su ovdje stihovi u vizantijskim dvanaestercima. Slova s lijeve strane udubine čita 'sei crkvě i to neposredno za 3. poluretkom, a ona s desne čita ju po kon'cu i to neposredno za 6. poluretkom. — Teško je to bezuvjetno ustvrditi. — Što znači po kon'cu, kazali smo u 7. retku listine; vidi i 46. opasku narednoga slova.

³⁹ »Bota« (pokvareno od »abate«, »abatia«) zove narod opatijsku kuću do crkve.

God. 1793. opet produžuju crkvu, a prag bacaju u crkveno dvorište za sjedalo. Odatle ga početkom XIX. stoljeća uzima obitelj Mate Vrsalovića, mjesnoga dušobrižnika (1799.—1817.) za gornji prag vratiju svoje kuće, gdje je sada poštansko-telegrafski ured. God. 1894. ga zamijeniše novim običnim pragom, a njeđa poniješe u splitski arheološki muzej. Ondje je i danas.

6. Opatija prelazi u komendu.

Početak se XV. stoljeća slično događalo s povaljskom opatijom kao u Brečkove dane. Brački plemići, potomci drevnih zakladatelja, hoće po što po to, da ponovno ožive obamrlu i zapuštenu zadužbinu, koliko i kako budu mogli. Za to poprave kapelu nad grobom sv. Ivana, zakrpaju ostatke samostanskih zgrada pak u vijeću od 16. travnja 1415. izaberu iz svoje sredine upraviteljem obnovljenoga beneficija svjetovnoga svećenika Marina Veselića (Vesselti) iz Nerežišća. Na benediktince nijesu mogli više misliti, jer ih tada već nije bilo nigdje na Braču, a rijetko gdje i uopće u zemlji. Konversiju nadarbine i izbor nadarbenika prizna i kanski potvrdi hvarski biskup Juraj⁴⁰.

Svečana restauracija bude obavljena 26. travnja iste godine na ovaj način. Toga dana dojašu k povaljskoj crkvi brački »vicarius et iudices«⁴¹ skupa sa biskupovim odaslanikom, a nerežiškim natpopom Dujmom Krankovićem⁴², s općinskim kancelarom i javnim bilježnikom Dobretkovićem⁴³, s utemeljiteljima crkve i s nasljednicima starih utemeljitelja, te s velikim brojem plemića i pučana. Budu pregledani stari privilegiji i inventari, a natpop Dujan pročita biskupovu povelju. Već izabrani odbor pođe zatim da označi posjed crkve, urezavši u živi kamen na međašima znak križa.⁴⁴ U taj odbor uđe kao zastupnik crkve natpop Dujan, a u ime općine plemić Mišeta de Cloi, oba bračana. Bilježnik popisa, da su odaslanici označili ove zemlje: »Incipiendo a loco vocato Dramotinschi Rataz, Podragovi u Celle, u Rataz Planicovoga Nacla, na Jassenovi Chal . . . . . pod Milza in granizza u Calaz stari, na Milzich prope viam et in Cuncerape; na Obilcich kraj Copilischia, u ohami (?) u Smerdechiega Studenza, u gornega Studenza, u gracischie, Dol u protiv Plisi, na Ruinu Plocu, u burnoj strani t meu Tapatnom u krixu S tramontane Ocladin, u Stridnjem Ochladi s punenta vise Saspeni, od Colnica na levant Selaz u plocu pod Plis van Colnika prope viam s tramontane Selaz pod Golla Bardza, spunenta Selaz na poldne prope Costirda, na poldne Craj Occladaz«⁴⁵.

⁴⁰ Biskup Juraj bio je Franjevac; god. 1412. bio je premješten s duvanjske na hvarsku stolicu, a odatle god. 1420. na skradinsku te opet (god. 1423.—1428.) na hvarsku. (Farlati: Ill. sacr. IV. p. 254. et 255.)

⁴¹ Jer je Brač istom god. 1420. dobio mletačku upravu.

⁴² Dodimus ili Domnius de Cranchis. Prvi je, što se zna kušao (god. 1405.) da opiše Brač i dade pregled njegove povijesti. Manjkava je hronologijom, ali dosta istinita. Ulomke joj je našao Ciccarelli i njom se poslužio u svojim »Osservazioni sull' isola della Brazza«. Kranković je u svoje vrijeme uživao veliki ugled. God. 1421. postade hvarskim biskupom, ali umre već koncem iste ili početkom slijedeće godine. (Farlati, IV., p. 255.)

⁴³ Jer je 24. II. iste godine bilo zaključeno u vijeću, da jedino javni bilježnik (cancellarius) smije napisati javnu ispravu, koja bi imala vrijednost za Brač (Kadlec: Statutum et reformationes insulae Brachiae 1. IV. statut. c. LIX. p. 54.).

⁴⁴ Ti se križevi još i danas vide na nekim mjestima.

⁴⁵ Memorie, str. 3.—5.

Ovom prigodom bude prvi puta od javne vlasti potvrđen prevod ćirilске listine.

Vikar je ujedno odredio rok, do kojeg će se primati žalbe protiv utvrđenih granica. Prijavilo se bilo više njih, ali su samo trojica ustrajali u svojim tražbama, koje je sud imao riješiti⁴⁶.

Novi je upravitelj uveo priličan red u »opatiji« (tako se naime zadužbina i nadalje zvala.) Ne znamo, kad je Veselić (koga inače Dražinićem zovu)⁴⁷ umro, ali ima biti, da ga 10. listopada 1435. nije bilo među živima. U odluci naime od toga dana konte⁴⁸ Ivan Bollani potvrđuje na zamolbu Petra de Qualis, prokuratora opatije, dosudu od 1. IV. 1288., koju smo prije spomenuli. Budući da je tih godina (1434—1436.) pomela kuga gotovo dvije trećine žitelja na Braču, lako da je i Veselić od nje umro⁵⁰.

Po njegovoj smrti zamoli hvarski biskup, dominikanac Thomasini (u Hvaru 1428.—1466.) papu Eugena IV., da bi njemu povjerio opatiju, kako bi njezinim prihodima mogao uzdržavati mlade klerike, koji služe u hvarskoj stolnici i spremaju se za svećenički red, kojima se inače ne može providjeti. U molbi spominje, kako godišnji prihodi ne premašuju 24 zlatna forinta.⁵¹ — Obojica su bili mlečani, a k tome je biskupu osobito bio sklon papa. Radi toga i što se razboritome papi činilo prikladnijim, da se prihodi upotrebe za jednu općenitiju i korisniju svrhu, udovolji mu bullom od 8. V. 1439. Istim ga pismom ovlasti, da može za spomenutu svrhu raspoložiti i prihodima beneficija sv. Kuzme i Damjana u Hvaru. To se zbilo u Firenci, gdje su se obojica bili našli prigodom koncila. Ovom je biskupu kasnije Kalikst III. povjerio i opustjelu benediktinsku opatiju sv. Nikole u Komizi. I jedan i drugi papa rado su udovoljavali molbama biskupa Tome, jer je on iskazao velikih usluga sv. Stolici privevši u katoličku crkvu bosanskoga kralja Stefana Tomu Ostojića i u drugim prigodama kao apostolski legat kod istoga Tome i sina mu, nesretnoga kralja Stefana Tomaševića.

Rački piše⁵², da je papa Eugen IV. godine 1446. dozvolio Thomasiniju,

⁴⁶ Javio se Mihovio Kranković radi nekakve kuće u Gracu i zemlje »Za Lokvicu« braneći prava gradačke crkve; Radovan Mikolić radi »Malih Lokvi«, a Čubre Kropanić radi neke zemlje u Radovnji. (Memorie, str. 8. i 9.) — M. Kranković je protestovao i radi zemlje »Zucovich in Conaz«, ali se 28. VI. 1418. odrekao svakoga eventualnoga prava na korist opatije, jer ne će da opteretiti svoju dušu. Svjedoci su na odreki: Stipeta Vukašinić, Benedikt Jurjević i Klimpsa Ivojević, bračani (Memorie, str. 23.). — I dalje ćemo nabrajati bračka prezimena starija od kandijskoga rata, iako nijesu toliko važna za povijest opatije, jer se time osvjetljuje, dokle su izbjeglice (i nuovi abitanti) pred turskom najezdom donijeli sobom na Brač novo narječje.

⁴⁷ Ciccarelli: Osservazioni, str. 34.

⁴⁸ Od god. 1425. slala je mletačka republika na Brač kojega od svojih plemića, da vodi upravu kao »comes« (conte). (Kadlec: Statutum et reformationes insulae Brachiae, str. 117.)

⁴⁹ Ciccarelli: Prerogative, str. 96.

⁵⁰ Bulla: »Ad ea ex paternae charitatis officio« u Memorie, str. 19. I tom smanjenju prihoda bila je kriva kuga, u kojoj su »similiter mortua etiam multa animalia, ex quo reducti sunt (Brachienses) ad maximam paupertatem (ib.).

⁵¹ Starine XIII, str. 201.

⁵² Grgur Radojević je i prije god. 1446. upravljao opatijom kao biskupov vikar za Brač, jer je god. 1443. izmijenio neku zemlju malodobne braće Nižića (danas Nižetić i Nisiteo) uz brdo Nebesije kod Lašćatne za drugu samostansku na Stomorici u odlomku Dubrovice, odakle su braća bila (Memorie, str. 27.) — God. 1444. morao se Grgur Šimunić klonuti zemlje Sabrić kod Propada na zahtjev opatijskih najmenika Ilije Pišianovića i Grgura Grubišića. (Memorie, str. 28.) — God. 1462. konte riješava

da imenuje povaljskim naslovnim opatom kojega svoga svećenika, koji bi ujedno upravljao beneficijem u ime biskupovo. Takvi se biskupovi prokuratori spominju najprije Grgur Radojević⁵³, nerežiški natpop, pak svećenik Juraj Cesarović, obojica brački plemići.

7. Plemstvo bira opata.

Plemići, koji su tvrdili da imaju patronatsko pravo u izboru povaljskoga opata, uznemire se na vijest, da je odlukom sv. Stolice postavljen na čelo zadužbine njihovih pređa nebračanin i da prihode opatijske troši većinom u nebračke svrhe. Razumljivo je dakle, da su čekali prvu zgodu, kako bi opet došli do traženih svojih prava. Ta im se pruži god. 1483., jer je valjda te godine umro ili odstupio biskupov administrator Cesarović. Na 20. listopada sakupe se u Nerežišćima zastupnici svih porodica, koje su držale, da im pripada pravo patronata, njih na broju 36. Zastupane su bile ove obitelji: De Baloi (Balojević), de Maroi (Marojević), Simeonis (Šimunović), de Philippis (Filipić), Obaljević, Macalović, Zuvanić, Jakšić⁵⁴, (Jakovljčić, Sonkuljić), Sutković (Cvitanić), Nižetić (Petri), Mladinić, Stipan(č)ić, Čudnačić (Dupljačić), Tomašić, (Thomasius, Tommaseo), Viatjević (Vukašinić) i Veselković (Veselić, Dražinić).

Pozovu na zbor javnoga bilježnika i narede mu, neka piše, što budu odlučili. Između ostaloga u latinskom zapisniku stoji: »Jer današnji baštini i nasljednici utemeljitelja hoće da sačuvaju djedovska prava (iurisdictiones) i jer su u brizi za spas svojih duša, složno pristupiše, izabraše i uzeše gorespomenutom vlašću za svoga kapelana ili dušobrižnika pobožnoga muža g. svećenika Fabijana Zuvanića Nikolinog i to za to, jer ga uvelike trebaju, uzevši u obzir, da rečenoj crkvi prijeti rasulo. Nema, ko bi branio njezina prava, ko bi se pobrinuo za crkvene potrebe, jer onaj, koji sada drži crkvu niti je prikladan niti kompetentan. Posjeduje nju, ali bez ikakva prava. Posjeduje indirektno, jer se nigdje u spisima kancelarije ne nalazi njihov izbor. Daju oni i dopuštaju rečenomu svećeniku g. Fabijanu za tu svrhu potpunu oblast, slobodu (et baliam), da može rečenom crkvom za svoga života vladati i upravljati bez ikakve protimbe Pridržaju ipak sebi i svojim potomcima po njegovoj smrti slobodu (et baliam), da mogu na njegovo mjesto izabrati drugoga, koji se njima sviđi, da bolje pristaje. A rečeni svećenik i u ime njegovo njegov otac g. Nikola posvjedočiše, odobriše i potvrdiše, da je spomenuti izbor pravedno i pravilno izvršen. Obećaju, da će rečenom crkvom dobro i duševno upravljati, držati je i ravnati po običaju te nužno, kad bude potreba, dobavljati uz uvjet, da rečeni utemeljitelji ništa ne potroše, ništa ne budu opterećeni, ništa ne budu dužni za izvršbu ovoga izbora i za potvrdu napred rečenoga. Sam svećenik neka izvrši svojim troškom i isplatom sve, što je za ovo nužno«. Zapisnik se svršava običnim ugovornim klauzulama o obostranim obvezama i potpisima svih prisutnih⁵⁵.

neku razmiricu glede zemlje Žukovik, što je obrađivao Radovan Matijević (Memorie, str. 29.)

⁵³ Ciccarelli: Osservazioni, str. 34.

⁵⁴ I u hvarskoj su općini bile plemićke obitelji Jakšić i Cvitanić (Dr. Grgo Novak: Pučki prevrat na Hvaru, str. 19. i 29.)

⁵⁵ Votazioni, str. 1. i 2.

Opatijski težaci nijesu bili načistu, kome sada imadu davati dohotke sa zemalja, biskupu ili Zuvaniću. Za to conte Gradenigo naređuje 3. IX. 1845. čaušu Goislavu, neka u pratnji opata ili njegovoga povjerenika proglasi po gornjim selima, da su težaci dužni odgovarati dohodak Zuvaniću i to pod prijetnjom globe od 50 lira⁵⁶.

Zuvanić je prvi upravitelj crkve sv. Ivana, neredovnik, za kojega imamo dokaz, da se nazivao opatom. Nalazi se to u kupoprodajnom ugovoru od 29. VII. 1485. između sestara Kvalotić i plemića Klinskić iz Dola upogled neke kuće kod Ivana Krezulića. Tu je uz Marka Šimunića bio svjedokom i »venerabilis Presbyter Fabianus Zuvanich Abas sancti Joannis de Povglie«⁵⁷.

Zuvanić je umro po svoj prilici g. 1483., jer pozniji opat Cvitanić početkom XVIII. stoljeća u nekoj svojoj spomenici na biskupa tvrdi, da je neki Jadrijević glasovao te godine, a glasovalo se samo pri zborima⁵⁸.

8. Opati tudinci.

Je li ko bio izabran g. 1489., ne znamo. Ako je i bio izabran, teško da je dobio crkvenu potvrdu. U tom nas utvrđuje okolnost, što je 22. kolovoza 1496. nerežiški natpop Marin kao »procurator del Rdo Monsr: Zuan Battista de Fabiis citadin e canonico di Bressa e Rettor della Chiesa di San Zuanne di Povglie« unajmio kroz 3 godine za 36 dukata braći Kranković opatijska stada te dozvolio pašu u Zavali i pojenje na Lokvici⁵⁹. Razumijet ćemo, kako je ovamo dospio ovaj Talijan, ako dozovemo u pamet, da je tada na hvarskoj biskupskoj stolici sjedio Bernardin de Fabiis (1492.—1509.), rođak, po svoj prilici stric našega opata.

Da je ovaj opat došao voljom biskupa, a ne izborom patrona, objašnjuje nam i ta činjenica, što je prokuratorom bio baš nerežiški natpop inače biskupov vikar za Brač. Biskup de Fabiis i njegovi nasljednici držali su, da je bulla Eugena IV. suspendirala plemićima patronatsko pravo, i ako se prihodi nijesu upotrebljavali više za svrhu u bulli naznačenu.

Bit će, da je Zuan Battista dobio koji bolji beneficij ili umro, za to isti biskup god. 1499. zasadi opatski štap u ruku drugoga svojega rođaka Kornelija de Fabiis, također iz Brescije. Kao njegov prešasnik tako nije ni on dolazio u svoju opatiju, kojoj je i nadalje bio prokuratorom natpop Marin.

Videći Marin, da su stari inventari u slabom stanju, dade ih na sudu po bilježniku Ivanu Alojsiju Petroniju prepisati. Uvrsti tu još neki popis zemalja, što ga je našao hrvatskim jezikom napisana na komadiću kože. Bilježnik je dao ime tom popisu: »Tenor contentorum in frusto cartae antedictae Confinium, et nominum Terrenorum...«⁶⁰ Osim imena spomenutih u listini u njemu nalazimo i ova: »... Dramotin vas do verha, Povalska Luca sa svimi Rasohamii Goragniza do Milaz zemglie pocamsi

⁵⁶ Votazioni, str. 3. Ova je naredba najstariji dokumenat opatijske pisan talijanskim jezikom. Iz početka, kako vidjesmo, rabio se hrvatski jezik, nastavilo se latinski, a svršilo talijanski.

⁵⁷ Votazioni, str. 3.

⁵⁸ Votazioni, str. 107.

⁵⁹ Memorie, str. 30.

⁶⁰ Ovaj su »Tenor« više puta nosali po sudovima i oblastima, kadgod se imala utvrditi vlasnost koje opatijske zemlje.

od Tatigne do Luche Povaglske i Cupinoviza vise Mojstira . . . Pachlina i pod Paclinu. . . Ulin Dolaz, u Zirgih Dolaz i Strane do Spille«⁶¹.

Prvoća rujna 1508. susrećemo kao upravitelja opatije Tomu Triphyna, plemića iz Hvara. Na njegovu naime molbu conte Petar Laure-dani naređuje čaušu »gornjih sela« Ivanu Poletiću, neka progłosi, da je zabranjena svaka paša na opatijskim zemljama pod prijetnjom globe od 25 lira, što će se podijeliti između općine i prijavitelja, a šteta će se platiti »Patrono vel Rectori«⁶².

Od tada pak do god. 1550. nemamo o opatiji nikakvoća spomena. Ove se naime godine čita ime opata Justiniana Gioustiniani⁶³. Ni on nije bio izabran već mletački patricij od biskupa Mlečanina postavljen. Umro je god. 1561. Za njegove je uprave braćka općina popravila utvrde staroga samostana protiv Turaka i Uskoka.

Po Giustinianijevoj smrti dade papa Pijo IV. ispražnjenu opatiju Vicku Bosotti, svećeniku barske nadbiskupije i kasnijem trogirskom kanoniku, apostolskim pismom od 26. XII. 1561. Investiciju mu udijeli izvršitelj papinoga pisma Baldo Ferrarius »episcopus Amonivecensis« dne 27. IV. 1562. Ali mletačko vijeće istom godinu dana kasnije (29. IV. 1563.) javlja sve to konteu naredbom, da ga dade uvesti u realni posjed⁶⁴.

Zvao se taj conte Marko Falier, mletački plemić. On obavijesti braćko plemstvo o novom imenovanju. Njih silno razljuti, da se sve to radi preko njihove glave, a i conte ih je sa svoje strane još više dražio nuđajući im svoga sina kao kandidata. I doista u prvu nedjelju adventa (28. XI.) 1563. sakupe se izbornici, njih na broju 39, »in superiori Sala Lodiae Communis« u Nerežiščima i jednoglasno izaberu opatom Nikolu Faliera⁶⁵. Odluče se za tuđinca, jer su se radi svoga čina bojali osude sa strane vlasti, a ovako su htjeli sebi dobiti branitelja u samome njezinom eksponentu. — Po naredbi biskupskoga vikara i škripskoga župnika Petra Cerinea (Cerinića) uvede ga u duhovni posjed njegov kancelar Trifun Prodić 2. XII. iste godine u Poveljima, stavljajući mu u krilo zemlje sa zemljišta nadarja⁶⁶.

Po svemu je jasno, kako poslije Zuvanića za punih 80 godina nije bilo izbora, već su opati postajali imenovanjem. To se vidi i odatle, što u rukopisu »Votazioni ed elezioni di vari Abbati« poslije dokumenta o

⁶¹ Svi su ovi nazivi lokaliteta i danas živi i nalaze se u P. O. Povelja i Novoselo (Memorie, str. 9. i 10.).

⁶² Citirat ćemo nekoliko riječi naredbe, da se vidi, koji se stil upotrebio, da se zabrani — paša: »...Alta praeconia voce proclamare; ut nemo cuiusvis conditionis existens tam nobilis quam popularis, tam homo quam femina cuiusve gradus non audeat neque praesumat pascolare neque pascolari facere animalia cuiusvis sortis...« »Memorie, str. 23. i 24.)

⁶³ Ova je patricijska obitelj dala više znamenitih ličnosti, između kojih i prvoga mletačkoga patrijarhu sv. Lovru Giustiniani (1381.—1455.). Battista Giustiniani je kao »Procurator Sindico«, pregledavajući dalmatinske općine, god. 1553. dao priličan etnografski prikaz Braća u svojem: »Itinerario«. (Donaša ga Ciccarelli: Prerogative, str. 96.—99.)

⁶⁴ Votazioni, str. 17.

⁶⁵ Zapisnik izbora većim je dijelom prijepis Zuvanićeva izbora te je jednako pisan latinski. — Između prezimena nalazimo ova dosada nespomenuta: Jerčić (natpop, iz roda Simeonis, Šimunić), Bertičević (iz roda Sutković), Jadrijević te Franulić (po svoj prilici iz roda Obaljević po nekom Franuli Miševiću istoga roda). Votazioni, str. 5. i 6.

⁶⁶ Votazioni, str. 6.

izboru Zuvanića neposredno slijedi ovaj Falierov, u kojem izbornici izričkom naglasuju, da oni biraju istim onim pravom »Prout fundatores praedi: et eorum antecessores alias elegerunt, ut patet Instrumentum electionis factae in personam Rdi Dni Prbri Fabiani Zuvanich sub die vigesima Octobris 1483«. Da je koji izbor bio kasnije, bili bi se radije na njega pozvali.

Bosotta nije nikada dolazio da primi u realni posjed crkvu sv. Ivana. na čast Višnjega Boga i svoga staleža . . . i na spas i korist njihovih duša. Od toga odvrćalo ga je neprijazno raspoloženje izbornika prema njemu i okolnost, da je već drugi u posjedu. A najviše valjda to, što ni sam nije bio na čistu o svojem pravu. Zadržao je jedino naslov.

9. Borbe za očuvanje patronatskoga prava.

God. 1576. svrgne hvarski biskup Martin de Martinis⁶⁷ Faliera, jer je doznao, da nije klerik.⁶⁸ Na to su se birači istee godine dva puta sastali na vijećanje (24. VI. i 2. VIII.). Na drugom svojem sastanku izaberu maloljetno dijete Imperija, sina tadašnjega kontea Hektora da Riva. Otac je nastojao nekoliko mjeseci prije toga isto dijete namjestiti na župno nadarje Gornjega Humca, ali mu je onda bio pomrsio račune Trifun Prodić, biskupov vikar na Braču. I sad bi bio morao Da Riva zamoliti potvrdu hvarske kurije preko Prodića. Ali on to ne učini, već odmah sutradan (5. VIII.) po izboru naredi opatijskim eremitima,⁶⁹ da njegovoga sina smatraju gospodarom beneficija.

Kad je na Tri Kralja slijedeće godine došao biskup na Brač, pokuša konte osobno zatražiti kanonsku potvrdu. Martinis ga odbije s razloga, što mu je sin nesposobno dijete, a suviše da on ne priznaje nikome izbornoga ili patronatskoga prava. Da Riva pobijesni i u lice odgovori oštro biskupu. Sutradan je bio biskup naložio nekome Pinešiću, da ukloni nekakvu razvalinu kod crkve sv. Jeronima u Pučišćima, ali Da Riva iz prkosa oglasi, kako osim njega na otoku nitko nema vlasti da izdaje odluke nad nikakvim dobrima. A dva dana kasnije objavi drugu naredbu, po kojoj ni biskup ni ikoji svećenik pod prijetnjom doživotnoga izгона i gubitka imanja ne smije bez njegove dozvole na otoku nikoga ekskomunicirati. Napokon dan poslije toga ponovno naredi eremitima, da nikoga nemaju slušati nego njega, pak pošalje brodom ljude, da dignu iz kapele samostana opatijske prihode iz prošle godine.

Biskup, koji se tada nalazio u dominikanskom samostanu na Bolu, dekretira (12. II. 1577.) upraviteljem upražnjene nadarbine Prodića. Da Riva se sada (19. II.) u ime djeteta Imperija odreće opatije za to, da može pet dana kasnije sklonuti izbornike, neka izaberu opatom starijega mu sina Aurelija. Po izboru, prvi mu je bio posao da pokupi dohotke i te godine. Martinis ga opomenu prijeteci mu se kanonskim kaznama, neka se kani crkvenih dobara. Međutim pošalje u Mletke Prodića, koji uspije, da je vlada naredila hvarskome konteu, neka prema biskupovoj odluci njega uvede u posjed opatije.

⁶⁷ Zaslužan je za gradnju hvarske katedrale; biskupom je bio 1574.—1581.

⁶⁸ Otac mu već od god. 1565. nije bio brački konte.

⁶⁹ Tako su se zvali opatijski služitelji, koji su nadzirali beneficij, a stanovali su u starom samostanu.

Da Riva sada okrene sav svoj gnjev na Prodića. Nauči nekoliko birača, kako će oni njemu kao konteu tužiti Prodića, da se ogriješio o neku odluku mletačkoga vijeća od 9. II. 1466. prevarno od biskupa tražeći već popunjeni beneficij. Suviše ih uputi, da naglase u tužbi, kako je Prodić uzurpator državne vlasti, koju patroni zastupaju. Da Riva već sutradan pozove Prodića, da se u roku od 9 dana prikaže i opravda, u protivnom će slučaju biti suđen in contumaciam.⁷⁰ Premda se biskup opro takvom postupku svojim pismom od 11. VI., koje je dao pribiti na crkvena vrata, ipak Da Riva 17. istoga mjeseca objavi ovu presudu: »Il contrascritto Pre Trifon Prodi sia bandito di qta Isola personalme: e sia privo del Benefizio di Prasniza giusta la continenza della parte del Pregradi; e se per caso rompesse li confini, e che fosse preso abbia quello lo prenderà delli beni suoi se ne saranno L' 300 — di piccoli, se non, dalli denari del Dominio, e lui star debba anno uno in pregon, e poi ritorni al bando, e questo tante volte quante contrafarà, con questa però dichiarazione, che se nel termino di Mese uno si deponerà della colla zione fatta nella sua persona e cederà ogni sua ragione alli Elettori di qto Benefizio, come veri padroni ad gradum vexilli, in tal caso resti assolto, et in le spese«.

Prodić upravi na papinskoga nuncija u Mlecima obrazloženu spomenicu, u kojoj moli, da mu se njegovim zaговорom omogućí povratak u župu i poništi osuda. Na ponovnu nuncijevu intervenciju povjeri napokon vlada hvarskome konteu i provedituru Marc' Antoniu Venieru, da on tu stvar istraži. Ovaj izvrši istragu lično, pak 24. XI. 1577. izvijesti dužda u prilog Prodića.⁷¹

Povratimo se još jednom Bosotti. On je umro po svoj prilici g. 1568. Njegovom smrću osim povaljske opatije ostadoše upražnjeni i beneficiji sv. Danijela, sv. Stjepana, sv. Jurja, sv. Vida i sv. Ivana na Gradini, a da ne spominjemo njegovu glavnu službu, trogirski kanonikat. Sv. Pijo V. i kanonikat i sve ostale nabrojene proste beneficije naustice podijeli 29. VII. 1568. Petru Cedoninu, zadržaninu. Međutim Pijo i umre (1. V. 1572.), a ne bude izdana bulla provizije. To učini njegov nasljednik Grgur XIII. 24. V. 1572., malo dana poslije nego stupi na prijestolje. U buli napominje novi papa, kako je njegov prešasnik imenujući Cedolina bio ukinuo patronatsko pravo bračkih plemića »ea vice dumtaxat specialiter et expresse« i kako se pokojni Bosotta pravdao s Falierom radi prava, pak i njemu udijeljuje isto pravo, što ga je Bosotta imao. Na koncu naređuje mletačkom i aleksandrijskom patrijarhi te hvarskom primiceriju, da ga uvedu ili dadu uvesti u realni posjed. — Pet je godina držao Cedolini uza se bulu, a da je nije nikome prikazao ni na Braču ni hvarskoj kuriji. Bit će ga pri tom vodili isti razlozi kao i Bosottu. Godine 1577. postade Cedolini ninski biskupom. Iste se godine zaoštri i sukob Da Riva—Prodić. Pruži mu se tada lijepa zgoda, pak usred najžešće napetosti prikaže hvarskoj kuriji bullu provizije.

Protiv odluke papine nije bilo apelacije ni rasprave te hvarski primicerij, kanonik Petar Kvirin dozvoli (3. III. 1578. u Staromgradu) bilo kojem kleriku ili bilježniku, da uvede u crkvu sv. Ivana u Poveljima Cedolinijevoga prokuratora Don Jakova Celija Cegolina. To izvrši (8. III.

⁷⁰ Jer je okrivljenik bio odsutan, bi pročitao poziv s obična mjesta, a na hrvatski ga preveo općinski tumač Juraj Petričić.

⁷¹ O cijelom ovom sporu vidi: Votazioni, str. 9.—16.

iste godine) notar Ivan Kažotić, trogiranin, dovevši ga za ruku pred oltar povaljske crkve, i primivši propisanu zakletvu uz ostale običajne formalnosti (naime otvaranjem i zatvaranjem crkvenih vrata te polaganjem u krilo lišća, trave, zemlje i kamenja sa posjeda beneficija).⁷²

Godine 1581. pređe Cedolini na hvarsku biskupsku stolicu. Na njoj je vladao pune 53 godine. Obdržavao je dvije sinode, a zaslužan je, što se dogradila katedrala. Da pomogne povaljskim eremitima, odreče se (5. VI. 1589.) svakoga prava na stoku, što su ovi pasli; dapače im ustupi pašnjak Zavalu i neke vrtove u isključivo njihovo iskorišćivanje tako, da budu oni gospodari svih poboljšica, što ih učine na tim zemljama.

Godine 1600. se odreče biskup Cedolini opatije sv. Ivana. Učini to za to, da je osigura za svoga nećaka Jurja Cedolinija, drugojačije nazvanoga Ligniceo. Istodobno se naime i odreče opatije i Lignicea imenuje novim opatom. Dne 13. XI. naredi gornjohunječanskom župniku Jerku Marinčiću — jer se sjedište opatije nalazilo na teritoriju njegove župe — neka tu njegovu odreku i imenovanje proglasi ili dade proglasiti jasnim glasom u crkvi sv. Ivana u Poveljima i u svojoj župnoj crkvi prvoga blagdana preko službe Božje. Sve to pod prijetnjom globe od 50 lira. Župnik tačno udovolji naredbi.

Ali što će na to plemići-izbornici? Prime na znanje samo odreku, pak 18. III. naredne godine, ne mareći ni najmanje za Lignicea, pristupe u Nerežišćima, u Supetru i u Stivanu izboru novoga opata i prezentiraju (28. III.) biskupu na potvrdu Stjepana Fazanea, hvarskoga plemića i kanonika. Cedolini je ustrajao na tom, da je opatija već popunjena i ne prizna izbora. Za to Fazaneov brat Ivan, kao prokurator izbornika, upravi apelaciju nadbiskupskom sudu u Splitu tražeći, da se potvrdi izbor patrona, a poništi imenovanje biskupovo. Splitski vikar Marko Janicensis, sjedeći na sudačkoj klupi pod zvonikom sv. Dujma, udovolji prizivu 11. IX. 1601., a dužd Grimano 29. X. iste godine naredi konteu Petru Ant. Delfinu, neka dade uvesti Fazanea u realni posjed.⁷³ I tako se dovrši ova duga borba potpunom pobjedom izbornika.

10. Zaključci plemića-izbornika 1. XI. 1579.

Na Sve Svete 1579. skupe se u Nerežišćima u gornjoj dvorani Lože svi muški potomci utemeljitelja crkve sv. Ivana, da za budućnost očuvaju svoje pravo lajičkoga patronata. Zahvaljuju Bogu, da su dosada u svima izborima bili složni, a to žele i unapred. Prije nego će stvoriti korisne odluke konstatuju neke za njih žalosne činjenice, a te su: U njihov bi se broj htjeli uvući i drugi pod izlikom bilo da su baštinili dobra izbornika po majci ili ženi, bilo da su dio dobara od izbornika kupili ili na dar dobili. Događalo se, da je uplivom vlasti dolazio na opatsku stolicu čovjek nezgodan, koji nije bio ni »Dalmatino nè Illirico«, koji nije poznavao njihov materinski jezik, koji nije bio svećenik, koji nije vršio svoje

⁷² Svečanosti su prisustvovali Stjepan Luković, svećenik pečujске biskupije i dva mornara trogiranina (Votazioni, str. 17.—21.)

⁷³ I poslije toga htio je kogod osporavati plemićima pravo izbora, jer 6. X. 1603. na molbu birača prima konte zakleta svjedočanstva petorice staraca. Oni izjavljuju, da su od najstarijih braćana čuli govoriti, kako su uvijek neki plemići izabirali povaljskoga opata. Imena su svjedoka: Jerko Cerinić, Nikola Stipašinić, Mate Favro, Juraj Jurinović i Ivan Avancanović. (Votazioni, str. 34.—35.)

⁷⁴ Votazioni, str. 89.—98.

dužnosti nego zapustio crkvu i njen posjed. Bojeći se srdžbe Božje i nereda, preporučivši se svemoćućemu Bogu, svojoj zaštitnici Djevici Mariji i svetomu Ivanu određuju:

1. Nikada se ne može prenijeti pravo izbornika na nikoga, koji nije njihov upravni zakoniti muški nasljednik.⁷⁵

2. U slučaju da koja obitelj ostane bez muškoga potomka, taj dio prava prelazi u muškarce ostalih obitelji istoga koljena. Ako pak izumru svi muškarci jednoga koljena, pravo prelazi u ostala koljena. U ovoj prigodi mogu dvije trećine pravouživalaca dozvoliti, da se k njima pribroji izvana onaj, koji je baštiniio posjed zadnjega muškarca i to uz uvjet, da daruje crkvu.⁷⁶

3. Upraviteljem mogu izabrati jedino misnika, zemljaka, koji govori hrvatski, da ih može ispovijedati.⁷⁷

4. Izabrani opat uz ostale dužnosti ima svaki mjesec izreći psaltir za pokojne dobročince te mora opskrbljivati crkvu svim potrebnim i pobrinuti se, da se obrađuju zemlje.⁷⁸

5. Ima se uvijek prije biranja sastaviti imenik birača. Ako nije izbor jednodušan, određuje se način glasanja i pribrajanja glasova.⁷⁹

⁷⁵ »Primo. Che mai non si possa da detti Jusabenti, dai loro figliuoli o discendenti in alcun tempo donare, ceder, renonziar, nè lasciare per via di Testamentaria disposizione a chi si sia il voto o parte di quello, che potesse toccare del predò: voto ad alcuna persona di fuori etiam consanguinea, qual non fosse Jusabente, nè debba introdursi nissuno con le forme sudè: in questa elezione, nè possano votar alcuno chi non fosse discendente legitimo mascolino pure della vera discendenza nato di legitimo matrimonio, com' è stato a quel tempo stabilito con la d^a: scrittura fatta per mano di M. Mattio Dobroevich col M. Rmmo Vescovo di quel tempo dalla quale si vede e legge, che li detti Fondatori si sono riservati l'autorità di poter aggiunger, et terminar in avvenire quello che meglio parerà alli detti e loro eredi.

⁷⁶ Secondo. She mancando, il che il Sigr. Iddio guardi e San Zuanne, alcuna casata de' Jusabenti, e restando Femine senza Maschi, torni quella porzione del Jus nell' altri maschi di quella Famiglia, se non sarà del primo Stipite; e questo è perchè non si dividano li voti, nè si moltiplicano, com' è stata intenzione delli Autori loro. E mancando poi tutta la famiglia, ovvero discendenza mascolina, alcuno delli di: Fondatori, e quando non vi si trattasse di altri maschi di quel primo Fondatore discesi; ma quello che fosse morto utimo sia stato superstite mascolino, qual suo voto et Jus debba tornare et andare in tutti li altri Jusabenti, nè possi pretenderlo alcuno, chi averà avuto eredità, et beni di quel morto, se non in caso, che si contentassero tre (bit è: due) terzi delli Jusabenti, accetar per Jusabente quello ch' avesse avuto l' eredità; ma ancor questo sia con imposizione di beneficar la Chiesa sud^a: et questo per poter aver riguardi alle anime con più cura, essendo in meno numero, et per moltissimi altri riguardi.

⁷⁷ 3zo. Che non si possi far elezione del Rettore, qual non fosse di Messa, e qual non fosse Nazionale, et qual non sapesse intender, o parlar francam^e: con lingua Slava; perchè quel Rettore, che si fa della Chiesa soprad^a: è obligato udire, o far udire li Jusabenti in Confessione, o faciendolo d' altri fare, trovi Religioso di esemplarità, et buona vita; perchè molti Jusabenti, così anco altri diversi divoti vengono quel giorno da lontano p^er la d^a: divozione di Messa, Confessione e Comunione.

⁷⁸ 4to. Che deto Retore o Abate di quella Chiesa, qual pro tempore sarà, sia tenuto preegaril Sigr: Iddio per li di: Benefattori e sia obligato dire un Psalterio al mese in quel loco, dove se trovasse, per le anime delli defonti Benefattori; et sia obligato tener la Chiesa provveduta delle cose necessarie, e bisognevoli, e far coltivar li Beni della med^a: oltre le obbligazioni in d^a: scrittura espresse.

⁷⁹ 5to: Che sempre in avvenire, quando si vorrà far elezione si debba aver riguardo alla coscienza, e si deveranno notare tutti li Jusabenti, ovver discendenti mascolini delli Fondatori; prima notar il Padre, poi li Figlioli; e questo per poter sempre sapere, chi de chi viene. Ma Dio sempre guardi, occorrendo qualche volta, che nascesse alcuna discrepanza nella elezione, come si vede in molti altri luoghi, e Benefici, si tenirà il seguente modo da tutti unitamente stabilito.

6. Ako nije izbor jednodušan, imaju mu prisustvovati biskup (sam ili po generalnom vikaru), konte, dva najstarija suca na otoku (u slučaju raspolovljenja glasova jedan) i glavlar eremita. Svaki od ovih ima za taj slučaj pravo glasa. Ako je jedan kandidat ujedno birač, računa se, da je za nj pao jedan glas više.⁸⁰

7. Rektor mora opskrbiti eremite stanom i zemljama, a ovi su mu dužni odgovarati jednom dvanaestinom plodova. Od maslina mu ne daju nikakav dohodak, ali za to imaju gorjeti pred svečevim oltarom kandilo svake nedjelje i blagdana te moliti za mrtve dobroćince i žive pravo-
uživaoc.⁸¹

8. U svoj broj primaju Jurja Petrića i braću mu uz uvjet, da dade 150 dukata za izgradnju remitorija.⁸²

Prima si debbano far annotare nel Quinerno della Cancellà: tutti li nomi di Jusabenti, poi debbano votar nel modo che segue.

Quelle Casate, vode vi fosse un solo Jusabente di tutta discendenza cioè ultimo superstite si debbano unir tutti e votar, e dove nè sarà maggior numero quello Rettore per quelli s'intende rimasto, quanto per quelli s'aspetta: li voti sudî, dove sono soli discendenti Superstiti potranno votare a Bossolo, et ciò per poter con maggior loro genio soddisfar la propria coscienza. Così anco quando di una stirpe tutti avessero tra loro uguali caratti, possino votar tra loro a Bossolo, et a favor di chi ne sarà maggior numero s'intenda un solo voto per quello; et quelli dove sarà ugalità delli caratti, si debba far conto di tutti li caratti, e dove ne sarà più, come si è detto di sopra sia il resto per quello. In caso di ugalità si tiri il Bolletino e nome di quello, che si caverà per quella volta, resti fuori di carattar. Altre case dove vi fosse più discendenti cioè che una stirpe vi fosse diramata in Casate come sono molti al presente, anzi n'è la maggior parte delle case diramate, debba una per una stirpe a votar fra loro, e per quel Rettore dove sarà più caratti, il voto di quella Stirpe s'intende per quel Rettore, et sia unito con maggior numero delli sudî: voti, dovendo intrar a carattar quelli, che saranno, di comune, non potendo passar il numero de voti il numero delle Stirpe, overo: de prime Fondatorie Casate, che sono dodeci.

⁸⁰ 6to: Che in caso della discrepanza si debba far la votazione alla presenza dello Mag^{co}: Sig^r: Conte dell' Isola, e delli doi Giudici del Consiglio più vecchi, e de Monsig^r: Vescovo trovandosi in Isola, et in sua assenza innanzi il suo Vicario Gnle, e debba esortar li Jusabenti di aver a riguardo solo i Dio, e S. Zuanne, et alla loro coscienza, dovendo intrar col voto, cioè con un solo li sottosi: Il Monsig^r: Vescovo o suo Vicario un voto: Il capo delli Romiti un altro voto: Mag^{co}: Sig^r: Co: terzo voto, e li voti siano quarto e quinto voto siano dei doi Giudici; ma se venisse il caso, che Iddio guardi, venisse a mancare qualche Stirpe e restasse il num^o: de' pari voti, debbano cavar le sorti li doi SS^{ri}: Giudici, qual di loro debba restar per quella volta for della votazione, nè alcuno facci per brogi, nè preghi, se non per coscienza al più meritevole. Sendo uno de' promossi, quando vi fossero più promossi, et uno sia de' Jusabenti, debba lui intendersi avere un voto sopra il numero delli voti al suo favore, et questo se li dia per beneficio di sangue, e se fossero due eletti o più di doi di sangue, non possono avere niuna preeminenza nel beneficio di voto soprad^o: ma restano sopra li voti de' altri.

⁸¹ 7mo Che il Rettore sia obbligato tenere ivi un Romitorio con darli de' Terreni per sostentarsi, et loro siano tenuti, et debbano darli la duodecima del frutto al Rettore, eccetto delle olive, quali saranno sopra li Terreni, che li detti Romiti coltiveraño non debbano dalle dette olive darli niuna porzione, nè dominicale, ma siano tenuti li detti Romiti a quanto segue.

Prima doveranno tenir la Chiesa aperta di Festa, quando non vi fosse qualche pericolo, e debbano avere cura di quella, a delle robe, e siano obbligati far ardere la lampada tutte le Domeniche e Feste di precetto avanti altare di Santo e pregare il Sig^r: Iddio e San Zuanne peer l'anima de' Benefattori morti, et per li detti Jusabenti, e loro discendenti, et questo dopo che sarà finito il Romitorio, qual si deve fabbricare secondo la forma, che si dirà qui sotto; e per obblighi sudî: doveranno esser li Beni della contribuzione di olive per la lampada sopradetta.

⁸² 8vo: Che avendo promesso, a qui presente si obbliga ciò facendo volontariame: M. Zorzi Petricio q^m: Pietro con li suoi fratelli, per quali promette di spender nel

Konvenciju svršavaju moleći komesa, da je oglasi s običnih mjesta. Potpisali su je pedeset i devetorica, prestavnici 36 obitelji iz dvanaest koljena i to: iz Nerežišća: Baloi (1 obitelj), Maroi (1 ob.), Simeonis (2 ob.), Filippis (2 ob.), Obaljević (3 ob.), i Macolović (1 ob.); iz Donjega Humca: Zuvanić (3 ob.), Jakšić (6 ob.) i Sutković ili Matijević (6 ob.); iz Dubrovice i Bola: Nižetić (2 ob.) i Stipančić (2 ob.); iz Praznica Mladinić (8 ob.).

Po naredbi komesarovoju bude pročitana po svim bračkim selima. Pa kada je prošao trideset i jedan dan, i nitko se nije javio, da je njom oštećen, bude na dan sv. Stjepana Božićnoga iste godine potvrđena i ratifikovana. Koliko se kasnije nje držalo, vidjet ćemo.

11. Povaljski Kaštio.

Kaštio, što ga je Ratko (ili koji drugi opat koncem XII. stoljeća sagradio, nije bio uzalud podignut, jer je više puta obranio monahe od gusara, a kasnije opatijske eremite od Turaka i Uskoka.

Prvotno nije bio udešen za vatreno oružje, a i vrijeme ga je bilo u 400 godina načelo na više mjesta. Za to se sredinom XVI. stoljeća pobrinula bračka općina, da ga preuredi i popravi prema novim zahtjevima obrane. Učinila je to uz pripomoć mletačke vlade, koja joj je 8. VII. 1551. bila doznacila pedeset mjera (cinquanta Mozza) morske soli, da je proda i utrženim novcem izvrši popravak.⁸³ Ali to nije bilo dosta. Stoga god. 1559. upravljaju eremiti vladi ponovnu molbu za još 80 mjera soli, da bi mogli Kaštio pokriti terasom i obzidati njegovo krunište. Uz to mole i dva »falkoneta« s prahom i kuglama. U molbi dokazuju eremiti, kako su oni korisni za državu: Povlja su izložena Vrulji i Makarskoj, a jedno i drugo pripada Turcima. Uskoci ovih zadnjih godina često navaljuju na te turske krajeve, a kad im ne uspije oteti, koliko su željeli, vraćaju se poput bijesnih vukova na Brač, da plijene marvu i da ubiju svakoga, ko im se opre. Za njima pak stižu u potjeru Turci, da odnesu, što je ostalo prvima. Tako su se na pr. mjeseca travnja (god. 1559.) dovezli krišom na četiri lađe u Povlja i oteli mnoštvo velike i male marve, a bili bi i ljude poklali, da se nijesu zaklonili u Kaštio.

Spomenicu je odnio u Mletke eremita Ivan. On se ondje namjeri na bračanina Roka Petrizio (Petričića). Petrizio opremi Ivana kući uvjerivši ga, da će on sve urediti njegovom punomoći. Kad se (12. IX.) predstavio u kancelariji kao eremita Ivan, rekoše mu, da mu soli ne mogu dati, već mu eto zatražena artiljerija i 100 dukata; obračun potroška neka brački konte prikaže provediturima tvrđava. Povrativši se Petrizio na Brač, no-

spazio di anni sei Ducati e cinquanta da L'6: soldi 4 — per ducati in fabbrica di Romitorio qual dovrà servire per uso, abitazione, e comodo di di: Romiti, e di Rettore, quando vi capitasse, e si trovasse; quali Ducati cento e cinquanta doverà spender di propri denari, e non di niuna elemosina, nè altra divozione o d'intrada; o di opera pia fatta da chi si sia alla Chiesa sud^a; e con tale loro esbsarso s'intenderaño avere il Jus come li altri, e come s'e detto nelli sud: Capitoli, nè possi mai pretendere il Jus conforme che aveva principiato a votare, nè si doveranno intendere intrati in questo Jus altra famiglia Petricio, via che solo M. Zorzi con li suoi Fratelli, e non spendendo del proprio quanto si obbligano, sempre s'intendano, restar privi et esclusi di d^o: Jus, nè possano mai quello pretendere per qualsisia via, recedendo voluntariam^e: ora per sempre di qualsivoglia o altro, che facesse effetto contrario.

⁸³ La torre di Povglie, str. 3.

vac pridrži za se a eremitima je lagao, da će so stići nekim brodovima, što putuju iz Mletaka za Makarsku. Kad se stvar provjerila i krivac priznao prevaru, osudi ga po duždevoj naredbi konte (25. V. 1560.) na 5 godina izгона iz Brača.⁸⁴

I poslije kada utvrdiše Kaštio, morali su eremiti⁸⁵ strahovati od hajdučkih pohoda s turske strane. U spisima se opatije među ostalim spominje gusarski napad, što ga je bio organizizovao u noći 17. III. 1594. Balia Sefent Aglič, aga na Zadvarju, sa pet seljaka iz Radobolja⁸⁶ i s nekim drugim nepoznatim hajducima. Naoružani se iskrcaju u Poveljima i krišom se dovuku do samostana. U njemu nađu iznemogla starca, zadadu mu dvije smrtonosne rane, a dvanaesterogodišnjega sina drugoga eremite povedu sa sobom. Stariji se brat sakri, a ženi se nekoj zadnji čas uspije lukavo izmaknuti iz ruku razbojnika. Okradu samostan i crkvu, a ne poštediti ni kaleža ni svete odjeće. Tjeralica se za njima izjalovila. Jedino je splitskome kapetanu uspjelo na dan sv. Dujma uhvatiti u Splitu Jurja Jankovića, sina jednoga od napadača. Od njega i dozna krivce. Konte osudi svih in contumaciam na državni izgon, a ako dođu natrag na mletačko zemljište, da se imaju objesiti u Poveljima.⁸⁷

Kaštio je bio u neprekinutom posjedu opatije sve do Fazaneovoga doba. Njegovo slabo poznavanje posjeda povaljske crkve⁸⁸, a s druge strane ondašnje prilike i tuđa lukavost učiniše, da je izgubio. Generalni naime proveditur Dalmacije Franjo Molino bio je naredio popis javnih posjeda i htio ukloniti razne zloporabe na njima. Za to zatraži preko kontea i od Fazanea (19. XI. 1626.), neka izjavi, kako on može držati Kaštio, kad je to javna obrana protiv gusara i jer je u svoje vrijeme u nj bila dovedena državna artiljerija. Još iste sedmice osobno podnese opat izvješće dokazujući svoje pravo inventarima iz god. 1184., 1415. i 1499. Razloži, kako je Kaštio dio samostana: veže ga zid s crkvom. U njemu je on udesio sobu šest lakata dugu i šest široku, a pod njom isto toliki podrum, gdje sprema prihode. Ostalim se dijelom samostana i Kaštila služe njegovi eremiti.⁸⁹

Mislio je Fazaneo, da je izvješćem uklonio pogibelj, ali nije tako bilo. Dne 1. XI. 1629., potajice i bez opatova znanja predade generalni proveditur Zorzi bračkom plemiću Aleksandru Tomaseu pismom Kaštio kao prosti feud uz uvjet, da ga popravi i proširi.⁹⁰ — Ali kako će Tomaseo doći u Kaštio? Dne 21. I. 1630. unajmi od Fazanea za tri godine Kaštio i dva vrtla uza nj s južne i zapadne strane sve do Lokve za tri dukata godišnje. Najmovna pogodba bila su vrata, kroz koja je on na mirni način ušao u Kaštio i u Povelja. Odmah se dade na popravak; kupi k tome u

⁸⁴ La torre di Povglie, str. 3.—7.

⁸⁵ Koncem XVI. stoljeća znamo, da su u samostanu živjeli ova trojica: Grgur iz Poljica, Ivan Antonović i Mate Vlatković. (Votazioni, str. 26.)

⁸⁶ Ti su bili: Miloš Aslović, Miloš Škaričić, Toma Petričević, Grgur Salezijić i Ivan Janković. (Memorie, str. 31.—32.)

⁸⁷ Nije ovo bio zadnji gusarski napad na samostanske čuvare. Narod priča, da su nedaleko prvoga samostana na morskome žalu bila strijeljana tri brata Batinića iz Primorja »radi zuluma«.

⁸⁸ On je samo jedan put vidio povaljsku crkvu i ako je kroz trideset i jednu godinu pobirao njezine prihode. (Informazioni, str. 1.)

⁸⁹ Votazioni, str. 37.—38.

⁹⁰ La torre di Povglie, str. 9. i 10.

eremita nešto zemlje, a kad je istekao najmovni rok, ne povrati ni Kaštila ni vrta.

Fazaneo je međutim (5. IX. 1632.) bio umro, a za crkvu se sv. Ivana oimala dva takmaca: dr. Ivan Martinis, plemić iz Bola i Juraj Filiceo. Ali jer je Filiceo iste te godine umro, zapade opatija Martinisa. Novi opat opomenee Tomasea, kako je svršilo ugovoreno vrijeme najma. Tomaseo mjesto odgovora jednostavno Martinisu pokaže pismo proveditura Zorzia.

Zametne se parnica. Brački konte izda Tomaseu laskavo posvjedočenje, da je on uz veliki trošak utvrdio Kaštio i tako osigurao tolike prostrane luke otoka protiv navala Turaka, koji nijesu nego pet milja daleko. Istodobno mu »proveditori sopra li Feudi« izdadu povelju investiture,⁹¹ prema kojoj dobiva Kaštio kao feud jedinom obvezom prema

⁹¹ Donosimo tekst njezin i tekst vazalske zakletve:

1634.-a 7 — Jugno.

Francesco Erizzo per la d' Iddio grazia Doge di Venezia...

Avendo li Provedi: nostri sopra li Feudi con l'autorità, che tengono dalla Siga: nostra col Senato intesa l'umile e riverente istanza del fedel nostro Alessandro Tomaseo della Terra nostra di Almissa originario della Brazza dimanante per esecuzione delle Leggi la confirmazione et Investitura della Torre Povglie sopra l' Isola nostra di Brazza verso il capo di Levante tra di suoi confini di ragione della Serma: Signoria con obbligo di pagar secchio uno di oglio alla Chiesa di Povglie e pera quattro di bernice (?) alli Rettori nostri della Brazza anualmente: e ciò per ragion di Feudo per esse e quello de suoi discendenti maschi legittimi, che da lui sarà ordinato, e in tutto e per tutto giusta il tenor dell' Investitura fattagli dal Provedr: Gñle nostro di Dalmazia et Albania sotto il primo novembre 1629 — con condizione, che s'intendesse fatto a beneplacito nostro, e del magistrato predo: sopra i Feudi, alla qual relazione si abbia, et avendo essi Provedi: nostri osservato quanto si deve in tal materia e tolte anco le convenienti Informazioni degli Avvocati nostri Fiscali e consultori in jure con la visione delle scritture a tal effetto presentate; hanno per ragione di vero e proprio feudo confermato, et investito il sodo: fedel nostro Alessandro Tomaseo della Torre di Povglie sopra l' Isola nostra della Brazza verso il capo di levante tra li suoi confini di ragion della Signoria nostra con obbligo di pagar annualmente secchio uno di oglio alla chiesa di Povglie e pera quatro di bernice alli Rettori ñri della Brazza, e ciò per ragion di Feudo per esso, e per quello de suoi discendenti maschi legittimi, che da lui sarà ordinato e guista in tutto e per tutto il tenor dell' Investitura soprada: fatta dal Provedr: Gñal ñro di Dalmazia et Albania sotto il primo Novembre 1629-, alla quale relazione si abbia, e perchè il soprado: fedel ñro Alessandro Tomaseo genuflesso alla presenza delli sopradi: Proveditori ha prestato nelle loro mani il debito giuramento di fedeltà obbligandosi a tutti quelli carichi et obblighi, a quali sono tenuti li veri Vassalli conforme la natura de' Feudi; però abbiamo ordinato, che li sia fatto il presente documento d' Investitura... e confermazion, qual vogliamo che sii e s'intenda sempre senza minimo pregiudizio delle Pube: ragioni, e di cadaun altra persona.

Tomaso Priuli

Zuane Emo

Domo Zen

Provri: sopra li Feudi.

Segue il giuramento.

Io Alessandro Tomaseo giuro, et affermo per li Santi Evangelii di Dio, che saremo sempre fedeli a Vra Serenità, et la Sermo Dominio; ne mai in Consiglio, ajuto, o fatto saremo contra l'onore, e stato della Persona sua, anzi intendendo, che altri volessero esserle in contra da manifestarlo, opporsi, et impedir di tutto potere, et di cinservare il Feudo, beni, e ragioni Feudali, mantenendoli ad onore e buon stato di va: Sertà: e del Sermo Dominio, e per ricuperare le cose perdute prestaremo contra ciascuno ogni ajuto con la persona, con consiglio, e con l'avere, come anco fermame: faranno li nostri successori, e prontame: soddisfaranno al debito del vassallaggio, prestandoli tutti quei servizi, ai quali sono tenuti li fedeli Vassalli secondo la disposizione e consuetudine feudale, e specialme: secondo le leggi et ordini di do: sermo: Dominio 1586 — 13 — Dicembre 1587 — 29 — Maggio, et altre posteriori, et in occasione di

crkvi, da joj on i njegovi nasljednici iplaćuju godišnje 1 sić (11 litara) ulja.⁹² Martinis je doista prikazao 2. XII. 1636. javnom »avogadoru« spomenicu, u kojoj dokazuje vlasnost opatije, pak među ostalim spominje, da su i drugi neki stari dalmatinski samostani uz more imali svoje kaštile za obranu od Turaka, Uskoka, Gusara i sličnih napadača, tako n. pr. onaj na Poljudu, na Sustjepanu u Splitu, kod samostana sv. Nikole na Visu i sv. Mihovila u Zadru.⁹³

Sve je to bilo uzalud. Državno vijeće u Mlecima 30. VII. 1642. odbije opatovu žalbu, a crkva izgubi Kaštio za uvijek. U rukama obitelji Tomaseo ostao je pune 224 godine, dok je od god. 1854. u posjedu baštinika pokojnoga Jurja Ostojića.⁹⁴

I danas povaljski Kaštio čuva — ili bolje plaši — crkvu svojim raspuknutim debelim zidovima. Još uvijek pokazuje na sebi brazgotine raznih adaptacija, nadogradnja, puškarnica, balkona, lukova i svodova. Poznati su, da je u sebi znao smiriti monahe, zastrašiti gusare i Turke, zaštititi eremite i jednakim gostoprimstvom primati nekada gospodske plemiće, kao i danas siromašku težačku čeljad.

*

Već smo spomenuli, da prije Martinisa nije bilo nikakva napućena mjesta oko povaljske crkve. Stanovnici su Povalja bili najprije benediktinci, a kasnije samostanski eremite. Sudeći po imenima svjedoka, koje Martinis navodi u parnici radi Kaštila, Povalja su se počela napućivati bosanskim izbjeglicama za njegovoga opatovanja. Tu naime po prvi put susrećemo (5. VI. 1637.) za Brač dosada nova prezimena »Versalovich« i »Chnesich«.⁹⁵ Da su pak ovi kao i ostala dva brojnija povaljska prezimena — naime Zlatari (nekada Roguljići)⁹⁶ i Hrzići⁹⁷ — došli iz Bosne, svjedoči živa predaja, a i narječje u mjestu, koje je štokavsko uz djelomičnu primjesu čakavskih oblika i naglaska.

aperta guerra senza aspettar di esser chiamati, offeriremo prontame: secondo la Puba: volontà, e per esecuzione dell' istesse leggi il debito servizio et ossequio per l'onore e stato di Va: Sertà: e del Sermo: Dominio con ogni ardore di spirito. (La torre di Povglie, str. 10. i 11.)

⁹² Ta je obaveza prestala sredinom XIX. stoljeća nagodbom, da crkva može razoriti Tomaseov zid, što je spajao Kaštio sa sakristijom i smetao slobodnom prolazu oko crkve.

⁹³ U spomenici još kaže, da je istim zidom opasana i crkva i samostan i Kaštio; da je na Kaštilu prozor, s kojega se može prisustvovati misi u crkvi, da je na zajedničkim vratima samostana i Kaštila urezan u kamenu krst (stari taj ogromni kamen je danas smješten uz put kod crkve), i da se u Kaštilu vide prastari grobovi. Drugi opet put kaže, da je Kaštio imao dva svoda i na sve četiri strane »saracinesche«, ali da je Tomaseo porušio jedan svod, a mjesto saračineska, da je uredio naokolo balkone i preudesio utvrdu u stan. (La torre di Pevglie, str. 12. i 13.)

⁹⁴ Obitelj je Tomaseo tokom vremena bila prikupila u Povaljima lijepi imetak, koji narod zove »Lešandrovića stanje«. Zadnji ga muški potomak Luigi oporučio (8. I. 1832.) poslije smrti svoje žene Cecilije († 10. V. 1838.) kćerima Ruži, Mariji i Angeli. A ove čitavo stanje skupa sa Kaštilom prodaću 14. X. 1854. Ivanu Vrsaloviću. (Kupoprodajna je pogodba u obitelji Vrsalovića.)

⁹⁵ La torre di Povglie, str. 13. — Danas ima, što u mjestu, a što u svijetu, 51 povaljska obitelj Vrsalovića, 67 obitelji Ostojića (od ovih su 8 Ostojić-Knežić). (V. anagrafa župnoga ureda u Povaljima.)

⁹⁶ Po prvi put se susreću u Maticama rođenih Povalja god. 1817. (I. knjiga).

⁹⁷ Predaja je, da su Hrzići došli iz Roškoga polja u Bosni.

12. Opatija u drugoj polovici XVII. stoljeća.

Martinis je umro na Tri Kralja 1653. Dolazio je više puta u Povlja te je nešto više brige uložio oko opatije nego li njegovi prešasnici.⁹⁸ Kasniji opat Bokanić je zabilježio, da je Martinis izmjerio površinu opatijskoga posjeda, koja je tada iznašala 8662 vrita ili 680 hektara.⁹⁹ Tih je godina Farlati sabirao građu za svoj »Illyricum sacrum«, a u njemu naziva našu opatiju: »illustre et opulentum Sacerdotium«.¹⁰⁰

Za nasljedstvo Martinisovo tri su se godine takmičila dva bračka plemića: Nikola Cerinea, svećenik iz Skripa i dr. Ivan Ivanišević, župnik u Dolu. Ovoga izabere 7. siječnja 1653. u Nerežišćima samo nekolicina izbornika — većinom udove i kćeri patrona, — dok pretežniji dio glasova istoga mjeseca pade za Cerinea. Konte Cristoforo da Canal proglašuje 27. ožujka izabranim Cerinea motivacijom, da njegovi glasovi »superino di vantagio« glasove njegovoga takmaka. Ivanišević se na to požali zadarškom generalatu, koji 25. veljače 1655. izjavi, da su oba glasovanja nevaljana i da se izbori imaju ponoviti, a zapisnik po javnom bilježniku sastaviti. Glasovat će samo oni, koji su prvi put glasovali: baštinici i nasljednici patrona bez razlike, muški i ženske; gdje je više braće i sestara, svi će imati glas. Troškove će platiti obje stranke po polovicu. Ipak do ponovnih izbora ne dođe, jer se natjecatelji posredovanjem prijatelja nagode u Zadru 27. veljače 1656. Ivanišević se odreče opatije u korist Cerinea, a ovaj mu se obveže isplatiti do svrhe godine šest stotina dukata u ime parničkih troškova i dangube. Videći biskup Vincencij Milani,¹⁰¹ da će se stvar otegnuti, bio je već 16. lipnja 1652. imenovao vikarom i ekonomom opatije Petra Mladinea i doznačio mu za to petinu prihoda. Sada on odobri nagodbu, a njegov vikar Fabrio pošalje po subdjaku Ivanu Salamuniću Cerineu reskript institucije 5. travnja 1656.¹⁰²

Neki se okoristiše redovitom odsutnošću opata, pak su tekom vremena neopazice odkidali od beneficija i prisvajali razne crkvene zemlje. Cerineo je bio postavio sebi zadaćom, da će te nered zapriječiti i ispraviti, ali mu smrt ne dozvoli osnovu izvesti.¹⁰³ Već ga naime godine 1660. susrećemo mrtva.

Do stotinu i osamdeset izbornika — što osobno, a što punomoćima — od 18. do 23. veljače 1660. susljedno u Nerežišćima, u Donjem Humcu, u Pučišćima, u Postirima, u Supetru, u Mircima i u Stivanu izabraše dr. Ivana Ivaniševića opatom, a Nikolu Ivaniševića i I. Franju Jelinića prokuratorima. Konte Lovro Pizzamano proglašuje 23. veljače, da je izbor zakonit i pravilan, ali mu biskup Milani uskrati potvrdu zanijekavši plemićima pravo patronata. Bit će da je biskup tako postupio više iz osobnih nego li iz načelnih razloga. Zato metropolitanski sud u Splitu — kome se Ivanišević utekao — potvrdi izbor (1. VI. 1660.) te mu (istoga dana) vikar Josip Cavagnini napiše dekret kanoničke institucije, u kojem

⁹⁸ Informazioni, str. 1.

⁹⁹ Informazioni, str. 15.

¹⁰⁰ o. c. I. IV. p. 240.

¹⁰¹ Rodom je iz Treviza, a biskupovao je 1644.—1666.; u Hvaru je bio osnovao sjemenište.

¹⁰² Votazioni, str. 43.—46.

¹⁰³ Informazioni, str. 1.

povjeri Nikoli Lazaneu, postirskom župniku, da primi njegovu zakletvu i da ga uvede u posjed.¹⁰⁴

Dr. Ivan Ivanišević — piše se i Joannitius i Gioannizio — jest jedan od značajnijih povaljskih opata. Rodio se po svoj prilici u bračkom Dolu¹⁰⁵ god. 1608. od plemićkih roditelja. Odgojio ga je Vicko Mikelović. On mu dade i prve škole, koje je poslije nastavio i svršio u Italiji. Teologiju je i filozofiju slušao u ilirskom zavodu u Loretu. Svršio je i diplomirao je u obojem pravu također s onu stranu Jadrana, ali ne znamo gdje. Još mlada svećenika nalazimo kao kanonika teologa i generalnoga vikara cijele hvarske biskupije. Ali ima biti, da je nastala kakva nesuglasica između njega i biskupa, jer se naskoro odreče svih službi, što ih je na Hvaru obnašao. Opatska ga čast zateče kao župnika u rodnomu mjestu.

U trideset i četvrtoj svojoj godini izda u Mlecima: »Kittu cvitja razlikova« složenu u stihovima. To je zbirka refleksivnih pjesama o različitim moralnim i pobožnim predmetima. »Kitta« je složena od devet »cvitova«. Osobito je žestok šesti: »od privare i zle naravi ženske«. U njemu se obara na zle žene, kao da bi htio za svako zlo okriviti žensku. Ta je pjesma podigla veliku bunu među ženama, a neki muškarci¹⁰⁶ ustadoše na obranu žene tako, da se morao kasnije drugom pjesmom ispričavati. — K ovim »cvitovima« dodano je nekoliko poslanica te nadgrobni i prigodnih pjesama.

Ciccarelli ga u konciznosti i ljepoti izražaja uspoređuje s Gundulićem i s većim talijanskim i latinskim pjesnicima. Isti tvrdi, da je ovaj učeni muž ostavio neizdanih više manjih djela na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku u prozi i u stihu, ali da je sve iščezlo nemarom njegovih baštinka.¹⁰⁷ — Zanimao se Ivanišević za domaću povijest i starine. Ciccarelli donša njegovo pismo, što ga je upravio (5. VI. 1660.) splitskom nadbiskupu Leonardu Condulmeru, koje nam o tom daje lijepo svjedočanstvo. Šalje mu naime prepis kamenoga natpisa i petnaest jaspri nađenih u Skripu, pak ga pozivlje, da dođe vidjeti, što je još nađeno u ruševinama toga rimskoga grada. Daje mu pregled najstarije bračke povijesti. Napokon naslućuje, da bi se što god našlo i u njegovoj opatiji, u Bunjama, pod ruševinama grčke utvrde, kako se kasnije doista i našlo.¹⁰⁸

Spominje se, da je Ivanišević tri puta dolazio u Povlja¹⁰⁹ i pregledao zemlje.

Na 18. siječnja 1665. u Nerežišćima i u drugim mjestima na otoku izabere većina »jushabentium« opatom bračkoga plemića, a tada splitskoga kanonika, doktora Ivana Andriju Tomasea dodavši mu kao prokuratore njegovoga brata Vicka te Petra Petrizia. Ostali izbornici dadu svoje glasove u korist klerika Vicka Mladinea pok. Trifuna. Obje su stranke brižno istraživale, ima li gdje po svijetu koji izbornik, što nije glasovao, ne bi li ga za se dobile. Takon. pr. Jerko Mladineo, općinski kan-

¹⁰⁴ Votazioni, str. 47.—55.

¹⁰⁵ Dr. Rački (Starine XIII, str. 201.): u Postirima.

¹⁰⁶ N. pr. Jakov Armolušić, Šibenčanin, u pjesmi: »Ženska slava« (izd. 1643.) Još poslije sto i pedeset godina nalazi shodnim kapetan Marko Arnarić, da mu odgovori i da ga pobije svojom pjesmom: »Opravdanje dobrih žena«.

¹⁰⁷ Osservazioni, str. 17.

¹⁰⁸ Prerogative, str. 101.—102.

¹⁰⁹ Informazioni, str. 1.

celar u Korčuli, odanle šalje (26. I.) svoj bilježnički ovjerovljeni glas za Mladinea.¹¹⁰

Konte je imao proglasiti izabranoga. Videći Mladineo, da to proglašenje ne će biti njemu po volji, zatraži 23. siječnja (i ponovno 5. veljače), neka se odgodi. On će donijeti dokaze, kako je njegov takmac iznudio većinu nedopuštenim sredstvima i kako su ga birali, koji nijesu imali pravo glasanja. Međutim konte, jer nije dobio protivnih razloga, proglasi (19. II.), da je Tomaseo zakonito izabran. Na to Ivan Vusio, prokurator Mladineovih glasača, uputi priziv, ali sve uzalud. Hvarska kurija, u osobi kapitularnoga vikara Franje Pjerotića, dade 9. srpnja 1666. po donjohunjčanskom župniku Mati Radičeviću uvesti u posjed Tomasea.¹¹¹ Opat je Tomaseo umro u Splitu 27. kolovoza 1669. kao arcidakon splitskoga kaptola. I on je u Povlja dolazio samo, kad je trebalo skupiti prihode; posjed opatije uopće nije poznavao.¹¹²

Netom je stigla na Brač vijest o smrti opatovoj, još istoga dana u Stivanu, Nerežišćima, Mircima i Supetru, a sutradan u nekoliko drugih mjesta sastanu se zborovi, koji dadu svoje povjerenje doolskome župniku Ivanu Tomaseu. Ali nije mirovao ni energični Mladineo. Prvi je put kao maloljetni klerik bio podlegao u žilavoj borbi sa dostojanstvenikom splitskoga kaptola, ali sada iziđe pobjednikom. Njegova ga stranka iznese 28. kolovoza u Pučišćima, a susljednih dana u ostalim mjestima. Biskup mu Ivan II. Andreis¹¹³ 31. ožujka 1670. na pastirskom pohodu u Postirima udijeli svoju potvrdu. Na Svijećnicu naredne godine donese Mladineo komesu Marku Balbiu odluku dužda Dominika Contareno od 1. XI. 1670., u kojoj mu ovaj naređuje, neka dade opata uvesti u posjed.¹¹⁴

Mladineo je bio čovjek, koji nije dopuštao, da mu tko ni najmanje pravo okrne. Radi toga je došao u sukob sa svima vlastima i mnogim odličnim muževima, ali uvijek na zakonitomu temelju i pobjedonosnim svršetkom.¹¹⁵ Kad mu je na pr. biskup Andreis 1673. postavio eremitom nekoga Stjepana Pavkovića-Jakovljevića, otjera ga prizivnom presudom metropolitanskoga suda (od 23. VI. 1675.).¹¹⁶ Slično je dao brige i njegovom nasljedniku biskupu Jeronimu III. Friuli. Ovaj je naime 12. studenoga 1677. poslao u Veneciju svoğa fiskala dr. Antuna Bochina, da zamoli duždevu kancelariju, neka bi ga obavijestila, ako dođe iz Rima kakav breve u korist Mladinea. Takovi su napeti odnošaji i potrajali. Jer biskup 19. svibnja 1678. sa pastirskoga pohoda iz Praznica naređuje Mladineu, neka se 23. istoga mjeseca nađe kod povaljske crkve i pripravi sve knjige, da može obaviti kanoničku vizitu. Mladineo nije htio primiti dekret, koji bude pribiven na crkvena vrata u Pučišćima. Zašto je to bilo i je li biskup obavio vizitaciju opatije, ne znamo, ali svakako Mladineo i dalje osta opatom, premda mu se prijetio crkvenim kaznama i lišenjem beneficija.¹¹⁷

I s bračkom upravom imao je Mladineo razračunavanja. »Difensori

¹¹⁰ *Votazioni*, str. 55.—56.

¹¹¹ *Votazioni*, str. 57.—63.

¹¹² *Informazioni*, str. 1.

¹¹³ Trogirani, god. 1671. dobio je iz Rima moći sv. Prospera, mučenika, kompartona otoka Hvara i Visa.

¹¹⁴ *Votazioni*, str. 65.—70.

¹¹⁵ *Informazioni*, str. 2.

¹¹⁶ *Votazioni*, str. 71.

¹¹⁷ *Votazioni*, str. 71.—75.

della Comunità»¹¹⁸ tražili su svojim podneskom od 6. studenoga 1692., da bi se zakonskim lijekovima izliječile razne zloporabe na otoku. Između ostalih iznašaju, da se slabo čuvaju spisi u kancelarici; da stranci — osim »nuovi-abitanti«,¹¹⁹ prema kojima se moraju imati osobiti obziri — obrađuju i prisvajaju zemlju (na pr. splitska obitelj Cavagnini u Stivanu); te da je gotovo cijeli gornji Brač dospio pod povaljsku opatiju, koja se na sve strane širi prisvajajući općinska dobra na štetu jadnih težaka, jer ih siluje, da joj daju dohodak kao vlasniku i t. d. Nas zanima ova zadnja tvrdnja. Kad je doznao opat za ovu objedu, prosvjeduje i predlaže (11. kolovoza 1693.), da se na trošak onoga, kome se dokaže krivnja, pozovu u Povelja spomenuti difensori. Oni će tu na licu mjesta prstom pokazati otete zemlje. Konte zakaza ročište na sv. Bartula, pak na povaljskoj Lokvi osudi u prisustvu mnogoga naroda difensore,¹²⁰ jer se nitko nije javio, da bi mu opatija što prisvojila ili nezakonitih tražbina od njega pitala.¹²¹

Razlog, zašto su se neki posjednici — ujedno difensori — očešali o opatiju, bio je taj, što je Mladineo preko komesa Julija Cornera (21. X. 1687.) dao opomenuti posjednike i težake Povalja, Novogsela, Selaca i Sumartina, neka se kane opatijskih zemalja, i što je htio do sitnice, da realni posjed nadarja odgovara starim inventarima. Mnogi su odmah uočili, s kim posla imaju, dok je neke¹²² morao sudom dozivati k pameti. Najžalaviju je pak borbu imao s braćom Petrulli-Nisiteo radi Burnje Strane Rahotice, koja je trajala od 26. studenoga 1687. pak poslije njegove smrti sve do 1. prosinca 1717. Dovršio je njegov nasljednik toga dana nagodbom u Neržišćima.¹²³

Opat Vicko Mladineo umro je 16. veljače 1701. u Postirima, a pokopan je u Pučišćima. Imao je za svoga života mnogo protivnika, koji su mu spočitili, da je osiromašio i zapustio crkvu. Mi ćemo radije povjerovati sudu, što ga nalazimo ubilježena u memoarima opatije: »Zelantissimus rector, qui toto Regiminis sui tempore merito et strenue sumptibus magnis defendit redemitque jura et terrena Ecclesiae suae Sancti Joannis de Povglie«.¹²⁴

13. Opatija od početka XVIII. stoljeća do svoje propasti.

Poslije Mladineove smrti iskrsnu četiri kandidata, svaki sa svojom strankom. Evo ih: Ivan Tomaseo, vicarius foraneus i dolski župnik; Radoš Ante Ivelio, tada još klerik u školi na Rijeci; Petar Dominis; i Ivan Cvitanić, donjohunjački župnik. Svi su bili brački plemići.

¹²¹ L'abbate Mladineo con in Capi della Comunità rapporto dei beni dell' Abbazia, str. 1.—21.

¹¹⁸ Nikola Dominis, Jeronim Filippi, Ivan Ivelio i Nikola Cvitanić.

¹¹⁹ Pribjeglice s turske strane.

¹²⁰ Oni su se prizvali na generalnoga proveditura, koji je pozvao 8. studenoga stranke u Šibenik, ali ne znamo, kako je glasila konačna osuda: Bit će dobio Mladineo, kad je ustvrdio nekom prigodom, da nije nijednu parnicu izgubio. (v. Informazioni, str. 2.)

¹²² Na pr. Franja Vrsalovića-Soldata radi Goranjice. U ovoj parnici 16. VI. 1688. spominje opat kao svjedoka nekoga Hržića, koji je »nuovo-abitante« dotad nespominjan. Tako se isto u parnici s Petrom Vrsalovićem spominje po prvi put 3. XI. 1697. povaljsko prezime Litović.

¹²³ Sačuvao je u prepisu preko 170 spisa: poziva, spomenica, obrana i žalbi, koji prigodice osvjetljuju jednu ili drugu okolnost iz bračke povijesti.

¹²⁴ Votazioni, str. 70.

Najprije se ustegne Iveliov ujac Antun Vidali videći, da mu sestrić ima malo zakonitih glasova, pak njih ustupi Tomaseu. Ali Tomaseo domala umre, a Cvitanić stade ugovarati s Matom Petrulli Nisiteom, prokuratorom Tomaseovih glasača, ne bi li ih ustupio njemu njihovom dozvolom. Kad su se savjetovani pravници izjavili, da nije više navrijeme, nastavi Nisiteo parnicu braneći prava pokojnika. Preostala dva takmaca Cvitanić i Dominis natuknu sada Nisiteu, neka odustane od parnice, a da će mu troškove izbora, jahanja, dangube i odvjetnika platili privremeni upravitelj opatije Marin Mladineo od utrženih prihoda. On pristane, a oštetu po dozvoli biskupa primi, poslije nego je konačno bilo pitanje likvidirano među Cvitanovićem i Dominisom.¹²⁵

Ta se stvar nadugo vukla, a ovako je uglavnom tekla. Cvitanić je bio izabran na Bolu dne 3. ožujka 1701.¹²⁶ Ali konte 10. II. 1702.) i generalat u Zadru (31. I. 1706.) priznadu valjanim izbor Dominisov, a njega osude, da isplati svom takmacu u ime troškova L. 86:4. Ipak ova presuda ne počini uspjeha, jer se s jedne strane čuo treći protivnik Mate Petrulli Nisiteo zahtijevajući (18. X. 1706.), neka se eliminiraju svi glasovi ženskih i onih, koji ne potječu od starih obitelji izborničkih, pak onda neka se vidi, gdje je većina.¹²⁷ S druge pak strane Cvitanić se prizvao na najviše mjesto u Mletke (9. IX. 1709.). Kad je vidio, da se i duždeva kancelarija usteže izreći presudu, predlaže (15. V. 1710.) uži izbor između sebe i Dominisa na temelju konvencije iz 1579. godine. Do izbora ne dodje, već se obojica iste godine slože, da će stvar predati u ruke tadanjega hvarskega biskupa Fra Rajmonda Aspertisa¹²⁸ i da će se njegovom sudu neprizivno pokoriti. I u Hvaru je pitanje počivalo još najmanje tri godine.¹²⁹ Svršilo je napokon tako, da je Cvitanić — s razloga, što potječe od starih utemeljitelja — dobio opatiju, a Dominisu — kako izgleda — morali su se podmiriti troškovi od utjeranih prihoda beneficija za sedisvakancije.¹³⁰

Prvih godina njegovog opatovanja — i to baš godine 1715., kad se spominjala tristogodišnjica uspostave opatije — dobiju Povelja svoga dušobrižnika. Dotada su Poveljani pripadali u crkvenom pogledu župi gornjohunjačarskoj. Te pak godine bude ova podijeljena, od nje otrgnuta sela Selca, Novoselo i Povelja i za njih ustanovljena nova župa u Selcima. Ovoj novoj župi bila je podređena i izložena kapelanija u Poveljima, koja je tada brojila dvadeset i četiri obitelji. Prvi je kapelan bio Petar Pletikosić, glagoljaš. Njemu dozvoli Cvitanić da se služi njegovom opatskom crkvom. Pletikosić uvede matice (pisane bosančicom) i ustroji bratovštinu presvetoga Sakramenta, koja pribavi najnužnije za službu Božju. Svetotajstvo bude trajno postavljeno svečanim načinom na sam blagdan sv. Ivana Krstitelja god. 1715. — Trebalo je i crkvu (kapelu od Bote) proširiti, jer tadašnja nije mogla u se primiti više od dvadeset duša.¹³¹ Tome

¹²⁵ Votazioni, str. 126.—127.

¹²⁶ Prokurator je ovih birača bio Nikola Cvitanić.

¹²⁷ Prikazao je kao dokaz svoje tvrdnje (9. V. 1707.) konstituciju od 1. XI. 1579., koju je pobijao Dominisov nećak Ante, da je »Falsa, illegale et artificiosa«.

¹²⁸ Za ovoga se biskupa (vladao je 1704.—1722.) sagradila fasada hvarske katedrale.

¹²⁹ To se razumije iz toga, što se Cvitanić u nekoj kićenju i dugačkoj spomenici na biskupa tuži, da ima već dvanaest godina, što čeka da primi u posjed opatiju. — U istoj spomenici piše, da je izumrla izbornička obitelj Stipančić.

¹³⁰ Votazioni, str. 77.—114.

¹³¹ Processo criminale, str. 110.

se doskoči nadodavši zapadnu kapelu. Novogradnju blagoslovi opat Cvitanić, kojega Pletikosić redovito zove: »dostojni abat don Ivan Poletović«. To je bilo na dan sv. Ivana god. 1718.¹³²

Cvitanić je dolazio često u Povolja i kumovao mnogoj djeci na krštenju.¹³³ Umro je kao opat i ujedno kao borački natpop, apostolski protonotar i biskupov vikar 13. listopada uvečer god. 1733., poslije nego je pedeset godina služio crkvi. Ukopan je u natpopovskoj crkvi u Nerežišćima.

Poslje njegove smrti živu je agitaciju razvio po bračkim mjestima i kućama Vicko Vusio,¹³⁴ ne bi li se domogao opatske časti njegov sin Josip, tada klerik. Svjedoči nam o tom cijela knjiga u rukopisu od trideset i četiri strane naslovom »Votazione Vusia per l'abbazia di Povglie 1733.«, i u njoj do hiljadu imena. Tu je uvršten svaki njegov pristalica, makar u njegovim žilama tekla i jedna razvodjena kap plemićke krvi. Sa svim tim ostade opatom Juraj Bokanić, Pučišćanin.

Čudit će nas, da je jedan i to propali kandidat sakupio tako brojne glasove. Na to nam odgovara Bokanić u svom izvještaju (od 30. X. 1769.) senatu, gdje spominje, kako su tokom sedamnaestoga i osamnaestoga stoljeća stekli izbornu pravo svi brački plemići, a da biraju opatom jednog iz svoga broja.¹³⁵ — I težaci su vremenom izmjenili svoje odnose tako, da su opatu davali šestinu prihoda, koju je on imao pridizati sa zemlje.

Jer je Bokanić živio blizu Povalja i on se češće tamo zalijećao, nekoliko puta djeci kumovao i višekrat pontifikovao. Na njegovo traženje, izdade mu hvarska kurija (10. I. 1736.) posvjedočenje, da su povaljski opati od pamtivijeka nosili to ime, i da su imali porabu mitre i štapa.¹³⁶

Do izbora Bokanićevoga nasljednika imenuje biskupska kurija ekonomom Jurja Peruzovića, povaljskoga kapelana. Ali pri biranju izgleda, da nije bilo nesuglasica, jer još iste godine postaje opatom Marko Lukinović, i on brački plemić iz Pučišća.¹³⁷ Biskup Ivan Petar Riboli udjeljujući mu kanoničku instituciju svojom bulom od 13. kolovoza 1776. spominje mu jedinu specialnu obvezu: »celebrandi umam missam quolibet anno et preces effundendi pro Benefactoribus«.

Povoljani su se brzo množili, pak se uvidjela potreba, da se i dalje proširi crkva. To učini dragovoljno pobožni opat uz pripomoć seljana godine 1793. produživši zapadnu i nadodavši sjevernu lađu.¹³⁸

¹³² Povaljske matice, I., str. 278. Ovom su prigodom bila sagrađena dva nova oltara. Godine 1854. ocijepi se Povolja i od Selaca postavši neovisna dušobrižnička postaja, dok napokon 1921. budu uzdignuta na župu.

¹³³ Matice, I.

¹³⁴ Ova je obitelj istom god. 1655. stekla plemstvo odlikovavši seu kretskom ratu i pri osvajanju Klisa. (Cicarelli: Prerogative, str. 170.)

¹³⁵ »Questo beneficio... è di Juspatronato Laico di tutti li nobili di questa Sple Comunicà, che nominano ed ellegono del loro corpo il Rettore ed Abbate«. (Informazioni, str. 15.)

¹³⁶ »Rectores et Possessores Ecclesiae S. Joannis de Povglie Insule Brachie Diëcesis Pharensis nomine Abbatis ab immemorabili, prout patet ex publicis authenticis Instrumentis, seu scripturis penes R-dum Sacerdotem Georgium Boccanich existentibus, vocatos fuisse; eodemque nomine vocatum in novissima Synodo Diëcesana Ad: R-dum Joannem Cvittanich ultimum prefatę Ecclesie Rectorem et Possessorem: Illosve, ac illum usum Baculi, et Mitre habuisse«.

¹³⁷ Prokurator, koji ga je prezentovao biskupu, bio je Šimun Machiavelli.

¹³⁸ Nadvratnik glavnih vratiju nosi natpis: »Haec ecclesia abbatialis ampliata fuit a Rmo Abbate Luchinovich et ab incolis Povglie anno Domini MDCCXCIII. — I poslije ovoga je bila crkva povećavana i to god. 1825., kad su joj priključili i god. 1828., kad su

Umro je u 84. godini od kapi 27. rujna 1809. u Pučišćima, gdje je i pokopan u župnoj crkvi kod oltara svetoga Ružarja.¹³⁹

Zadnji je opat bio Marko Lukinović, nećak predašnjega. Već mu prve godine opatovanja, god. 1810., otme franceska uprava sav beneficij, a njemu ostavi sami naslov. Ne znamo, je li mu austrijska vlada povratila posjed, ali svakako poslije njegove smrti upravlja povaljskom opatijom biskupska kurija. Umro je u Pučišćima 20. rujna 1821. u 67. godini života.¹⁴⁰

Crkva sa bližnjom »Puntom sv. Ante« i nekim novijim darovštinama — postaje posebni beneficij odijeljen od opatije. Crkva se sama briga za kult i proslavu blagdana sv. Ivana, a uprava joj opatije zato plaća godišnje dvanaest forinta. I taj se odnos razriješio 15. prosinca 1852., kad je opatija dala crkvi komad mjesta uz samu južnu kapelu, a ova se odrekla svake novčane naknade.¹⁴¹

Od god. 1821. dalje prihodi su se abacije dijelili na tri dijela, a uživali su ih crkva, mjesni dušobrižnik i povaljski siromasi. Ovaj se omjer kasnije mijenjao, dok nije biskupski ordinarijat god. 1884. prodao sva dobra opatije na dražbi, a novac pridružio zakladi »Skakoc«¹⁴² za uzgoj diecezanskoga klera.

Ovako svršio starodrevna opatija sv. Ivana Krstitelja u Poveljima na Braču.

joj produžili istočnu lađu. Čudnovato je, kako je ova građevina — dograđivana u više navrata — dobila napokon formu križa sa središnjom kupolom, a pri svemu tomu sačuvala jedinstvenost. Bila je to lijepa, ali ipak malena crkva, pak se god. 1924. napravila osnova za povećanje u svima dimenzijama sačuvavši gotovo svu staru građevinu. Dostada je izveden jedva šesti dio toga posla.

¹³⁹ Matice mrtvih pučiške župe, knjiga III. pod gornjim nadnevkom.

¹⁴⁰ Matice mrt. puč. župe, knj. III. pod gornjim nadnevkom.

¹⁴¹ Ugovor sklopljen u Hvaru toga dana.

¹⁴² Prozvana po njezinom utemeljitelju Ivanu Skakocu (1822.—1837.), biskupu.

Resumé. Der Verfasser der Abhandlung »Povaljska opatija« (Die Abtei von Povelje im ehemaligen Dalmatien) veröffentlicht hier die Monographie einer alten Benediktiner-Abtei auf der Insel Brač (Brazza). Im Mittelalter, in der Zeit der National-Dynastie, war im alten kroatischen Staate der Benediktiner-Orden sehr verbreitet und verdienstvoll für die allgemeine damalige Kultur der Kroaten überhaupt. Auf der Insel Brač selbst befanden sich sechs Klöster dieses Ordens. Eines derselben bildet den Gegenstand dieser Abhandlung. Die heutigen Reste der Abtei von Povelje, die sich nahe der Meeresküste befinden, bedecken einen Raum von 30 Meter Länge und 28 Meter Breite, doch war dieser ursprünglich anscheinend viel grösser. Die Abtei wird zum ersten Mal 1145 erwähnt, als sie von Piraten geplündert wurde. 1184 ist sie jedoch wieder bewohnt und seit dieser Zeit bis zu ihrer Auflöserung im XIX. Jahrhundert ist ihre Geschichte äusserst bewegt und eng verknüpft mit den Wahlen der Äbte und den Kämpfen, die um diese Würde aus rein Materiellen Gründen geführt wurden. Die Benediktiner blieben in dieser Abtei bis zur Mitte des XV. Jahrhunderts, also bis zur Zeit des Papstes Eugen IV. Im Durchschnitt sind die älteren Quellen über diese Abtei äusserst spärlich aus dem Grunde, da die Almissaner 1277 das Archiv von Brač verbrannten und überdies auch ein Grossteil der Dokumente zur Zeit der Pest 1434—1436 und später beim Brande des Rathauses von Nerežišće zugrunde ging. Eine im Zusammenhang mit der Abtei von Povelje stehende Legende erzählt, dass gegen Ende des XII. Jahrhunderts daselbst ein frommer Mann, Ivan genannt, lebte und »in odore sanctitatis« starb, so dass sein Grab wunderwirkend wurde. Angeblich sollen die Venezianer seinen Leichnam nach Venedig überführt haben, indem sie ihm, aus Geschäftsgründen, den Namen eines Fürsten von Alexandrien gaben (vergleiche darüber das Werk des Bollandisten D. Delehaye »Le leggende agiografiche S. 208, 213). Noch heute glaubt die Bevölkerung an die wundertätige Macht des Heiligen in der Abtei von Povelje. Es steigen, zum Beispiel, Leute barfuss in das Grab, wo sie beten und die Wände des

Grabgewölbes mit Wolle bestreichen (die dann gegen Krankheiten, besonders Ohrenleiden, wirkt) und zuletzt, rückwärtsschreitend, aus dem Grabe steigen. Der Verfasser bringt weiter den reichlich kommentierenden und in Lateinschrift umgesetzten Text der sogenannten Urkunde von Povelje aus dem Jahre 1250, die aber nur die Abschrift eines älteren Inventars ist. Diese Urkunde selbst ist in ihrer Originalfassung die älteste bisher erhaltene kroatische mit cyrillischen Lettern geschriebene Urkunde und wichtig nicht nur in sprachgeschichtlicher sondern auch in kulturgeschichtlicher Beziehung. (So findet man darin von 62 aufgezählten Personennamen nur 5 allgemein christliche, während alle übrigen slavisch sind, wobei von allen 12 verzeichneten Eigennamen alle rein kroatisch sind). Es wird auch die sogenannte Inschrift von Povelje veröffentlicht, mit welcher sich schon vordem Dr. P. Kolendić, Universitätsprofessor in Skoplje, befasst hat, indem er 1924 festgestellt hat, dass die Inschrift Verse, und zwar byzantinische Zwölfsilber, enthält. Die weitere Geschichte der Abtei von Povelje betrifft ihre Erneuerung vom XV. Jahrhundert weiter, als den Abt die Edelleute wählten. Das gesamte erhaltene Material betrifft die Wahlkämpfe der bevorrechteten heimischen Edelleute auf der kroatischen Insel Brač zur Zeit der venezianischen Herrschaft und später unter Oesterreich.